

Suat AKMAN

**Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**HAZİRAN
2013**

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI
İLE OKULA BAĞLILIK DUYGUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Hasan UĞUR**

**Hazırlayan
Suat AKMAN
Haziran 2013**

Suat AKMAN

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

HAZİRAN
2013

T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI
İLE OKULA BAĞLILIK DUYGUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Hasan UĞUR

Hazırlayan
Suat AKMAN

Haziran 2013

ONAYLAMA SAYFASI

Enstitüsü : **Sosyal Bilimler**
Anabilim Dalı : **Eğitim Bilimleri**
Yüksek Lisans Programı : **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık**
Tez Konusu : **Lise Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumları İle Okula Bağlılık Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.**
Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. Hasan UĞUR**
Tez Tarihi : **Haziran 2013**

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Prof. Dr. Adnan KULAKSIZOĞLU
Anabilim Dalı Başkanı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı 51181103 numaralı öğrencisi Suat AKMAN tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Hasan UĞUR
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Yrd.Doç. Dr.Hasan UĞUR

Yrd. Doç. Dr. Ülkü TOSUN

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk SÖZCÜ

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Klavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU

Müdür

ÖNSÖZ

Bu araştırmada lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Bu araştırmaya biręok insan katkıda bulunmuştur. Öncelikle yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve tecrübelerinden ęok şey öğrendiğim, araştırmanın başından sonuna kadar her aşamada desteğini daima yanımda hissettiğim, beni daima motive eden, cesaretlendiren değerli tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Hasan UğUR hocama tüm iğtenliğimle teşekkür ederim. Ayrıca Fatih Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programındaki tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Geliştirdikleri ölçek ve görüşleri ile ęalıřmaya katkı sağlayan Yrd. Doç.Dr. Gökhan ARASTAMAN ve Uzm. Psikolojik Danışman Hicran ÇETİN'e teşekkürü bir borę bilirim.

Anketlerin uygulanmasında gerekli desteği veren okul müdürlerine ve değerli meslektaşlarım psikolojik danışmanlara teşekkür ederim. Çalışmam boyunca beni destekleyen arkadaşlarım Süleyman KAHRAMAN, Evren ERSOY ve Ahmet ÖZBAY'a teşekkür ederim.

Son olarak desteklerinden dolayı aileme, sevgili eşim Ayşe Nur AKMAN'a ve kızım Bahar Nur'a yüksek lisans eğitimim boyunca göstermiş oldukları sabır ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Suat AKMAN

Haziran, 2013

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
ÇİZELGELER LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.3. Alt Problemler.....	5
1.4. Önem.....	5
1.5. Varsayımlar	6
1.6. Sınırlılıklar	7
1.7. Tanımlar	7
BÖLÜM II: KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Şiddetin Tanımı.....	8
2.2. Kuramsal Açıklamalar.....	11
2.2.1. Psikoanalitik Yaklaşım.....	11
2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	13
2.2.3. Baskııcı Aile Kuramı.....	15
2.2.4. Engellenme Saldırganlık Kuramı	16
2.3. Ergenlik Döneminde Şiddet	18
2.3.1. Ergenlik Döneminde Okulda Şiddet	20
2.3.2. Okulda Şiddet Davranışının Yordayıcıları.....	23
2.3.2.1. Okulda Şiddet Davranışının Bireysel Etkenlerle İlişkisi.....	23
2.3.2.2. Okulda Şiddet Davranışının Akranlarla İlişkisi	25
2.3.2.3. Okulda Şiddet Davranışının Aileyle İlişkisi	27

2.3.2.4. Okulda Şiddet Davranışının Toplumla İlişkisi.....	29
2.4.Okula Bağlılık Duygusu	32
2.4.1. Okul Bağlılığı Çeşitleri	33
2.4.2. Okul Bağlılığına Etki Eden Faktörler	35
2.4.3. Ergenlerde Şiddet Davranışının Okula Bağlılık Duygusu İle İlişkisi	38
2.5. Tutumlar.....	40
2.5.1. Tutumun Tanımı	40
2.5.2. Tutumun Öğeleri	41
2.5.3.Tutum ve Davranış İlişkisi	42
2.5.4. Tutum - Şiddet İlişkisi.....	44
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	47
3.1. Araştırma Modeli	47
3.2. Evren ve Örneklem	47
3.3. Veri Toplama Araçları	48
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)	48
3.3.2. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği	49
3.3.3. Okula Bağlılık Ölçeği	49
3.4. Verilerin Toplanması	50
3.5. Verilerin Analizi	51
BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM.....	52
4.1 Grubun Genel Yapısına İlişkin Bulgular	52
4.2. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular.....	55
4.2.1. Şiddete Yönelik Tutum İle Okula Bağlılık Düzeyine İlişkin Bulgular	55
4.2.2. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği İle Okula Bağlılık Ölçeğine İlişkin Bulgular	56
4.2.3. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Şiddete Yönelik Tutuma İlişkin Bulgular.....	57
4.2.4. Sınıf Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	57
4.2.5. Yaşa Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	59
4.2.6. Okul Türüne Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	60
4.2.7. Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	62
4.2.8. Annenin Eğitim Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular	62

4.2.9. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular	64
4.2.10. Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Anne-Baba Tutumlarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	65
4.2.11. Algılanan Gelir Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular	66
BÖLÜM V : SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	67
5.1. Sonuçlar ve Tartışma	67
5.2. Öneriler	72
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	72
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	73
KAYNAKÇA	74
EKLER.....	83
EK-1 ANKET İZİNİ.....	84
EK-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (KBF)	85
EK-3 ŞİDDETE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ.....	87
EK-4 OKULA BAĞLILIK ÖLÇEĞİ	88

KISALTMALAR

- Akt :Aktaran
bkz : Bakınız
Çev : Çeviren
DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü
Ed : Editör
KBF : Kişisel Bilgi Formu
OBÖ : Okul Bağlılık Ölçeği
ŞYT : Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
v.d. : Ve diğerleri.

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Okul Türü Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	48
Çizelge 2. Okul Bağlılığı Ölçeği Alt Boyutları, Soru Sayısı ve Soru Numaraları.....	50
Çizelge 3. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	52
Çizelge 4. Sınıf Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	52
Çizelge 5. Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	53
Çizelge 6. Anne-Babanın Medeni Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	53
Çizelge 7. Anne Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	53
Çizelge 8. Baba Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	54
Çizelge 9. Kardeş Sayısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri	54
Çizelge 10. Algılanan Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	55
Çizelge 11. Öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum İle Okula Bağlılık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri.	55
Çizelge 12. Şiddete Yönelik Tutum İle Okula Bağlılık Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki	56
Çizelge 13. Şiddete Yönelik Tutumun Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup T Testi Sonuçları	57
Çizelge 14. Şiddete Yönelik Tutumun Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	57

Çizelge 14.1. Şiddete Yönelik Tutumun Sınıf Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları	58
Çizelge 15. Şiddete Yönelik Tutumun Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	59
Çizelge 15.1. Şiddete Yönelik Tutumun Yaşa Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları.....	59
Çizelge 16. Şiddete Yönelik Tutumun Okul Türüne Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	60
Çizelge 16.1. Şiddete Yönelik Tutumun Okul Türüne Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları.....	61
Çizelge 17. Şiddete Yönelik Tutumun Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	62
Çizelge 18. Şiddete Yönelik Tutumun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	62
Çizelge 18.1. Şiddete Yönelik Tutumun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları..	63
Çizelge 19. Şiddete Yönelik Tutumun Babanın Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	64
Çizelge 20. Şiddete Yönelik Tutumun Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	65
Çizelge 20.1. Şiddete yönelik Tutumun Kardeş Sayısına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları	65
Çizelge 21. Şiddete yönelik Tutumun Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları.....	66

ÖZET

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDETE YÖNELİK TUTUMLARI İLE OKULA BAĞLILIK DUYGUSU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Suat AKMAN

Bu araştırmada lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Tarama modeline göre yapılan araştırmada, öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarını belirleyebilmek için Çetin (2004) tarafından geliştirilen Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği, öğrencilerin okul bağlılığını belirleyebilmek için Arastaman (2006) tarafından geliştirilen Okul Bağlılığı Ölçeği ve bağımsız değişkenlerle ilgili veri toplamak için de Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırmanın evreni 2012–2013 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Beylikdüzü ilçesindeki devlet liselerinde okuyan öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemini ise 461 öğrenci oluşturmaktadır.

Araştırmada verileri analiz etmek için parametrik dağılımlarda bağımsız gruplar t testi (independent sample t test) ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış, ANOVA analizlerinin anlamlı çıktığı durumlarda homojen varyanslarda Scheffe testi kullanılmıştır. Ayrıca non-parametrik dağılımlarda Kruskal Wallis H testi ve Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılıkları arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin şiddete yönelik tutumları arttıkça okul bağlılıkları azalmaktadır.

Öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının, cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş, okul türü, anne eğitim düzeyi ve kardeş sayısı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı; buna karşılık anne-babanın medeni durumu, baba eğitim düzeyi ve ailenin algılanan gelir düzeyi değişkenlerine göre ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Şiddete Yönelik Tutum, Okul Bağlılığı

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS VIOLENCE AND SENSE OF BELONGINGNESS TO SCHOOL

Suat AKMAN

In this research, the relationship between high school students' attitudes towards violence and sense of belongingness to school were studied. The design of the research is survey design. In order to collect data, Violence Attitudes Scale (Çetin, 2004) for assessing students' attitudes towards violence, School Belonging scale (Atastaman, 2006) for assessing students' sense of belongingness level and personal information form for socio-demographic information were used.

The population of the research is all high school students in Beylikdüzü Province in İstanbul in 2012-2013 academic year. The sample consists of 461 students.

In research, to analyze the data, independent sample t-test and ANOVA were used for parametric distributions. In cases which ANOVA analysis is significant, for homogeneous analysis Scheffe test was used. Furthermore, for non-parametric distribution Kruskal Wallis H-test and Mann Whitney-U test were used.

According to findings, there is a negative relationship between students' sense of belongingness to school and attitudes towards violence. As students' attitudes towards violence increases, sense of belongingness to school decreases.

It is found that students' attitudes towards violence significantly differentiate in terms of gender, age, school type, mother education level and sibling numbers. On the other hand, students' attitudes towards violence do not significantly differentiate in terms of father education level, family's perceived income status and parental status of living together.

Keywords: Attitudes towards violence, school belongingness

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1.Problem

İnsanlık tarihi kadar geçmişi olan şiddet olgusu insanlığın gündeminden hiç düşmemiş, her dönemde farklı şekillerde de olsa etkisini göstermiştir. Şiddet, kimileri tarafından insanın doğasında olan bir olgu olarak nitelendirilirken kimileri tarafından ise “öğrenilmiş” olma tarafı ile çalışmalara konu edilmiştir (Ayan, 2006:191).

Son yıllarda neredeyse insanların kanıksadıkları bir duruma dönüşen şiddet olayları, hayatın farklı dönemlerinde, toplumun farklı seviyelerinde hem dünyada hem de ülkemizde çok sık yaşanır olmuştur. Gerek yapılan bilimsel çalışmalar incelendiğinde gerekse yazılı ve görsel medyada yer alan şiddet haberlerine bakıldığında şiddet olaylarının arttığı ve tedirginlik uyandıracak bir seviyeye geldiği görülmektedir (Avcı, 2010). Bu haberlerin ciddi bir kısmı ise ergenlik döneminde bulunan lise öğrencilerini konu edinmektedir (Sonay, 2012).

Ergenlik dönemi, fırtına ve stres dönemi olarak tanımlanırken (Yavuzer, 2011:56) diğer taraftan ergenin bireyselleştiği ve kimliğini oluşturduğu bir dönemdir (Adams, 1995). Ergenler, kendi kimliklerini oluşturdukları bu dönemde bazen toplumun alışlagelmiş normları ile ters düşebilir ve çevresi tarafından hoş görülme de bu normlara başkaldırabilir (Williams ve Myers, 2004). Bu başkaldırma ergen için özellikle otorite olan kişilerden uzaklaşma, kendi ayakları üzerinde durma çabası içerisinde olma süreci ile devam eder. Bu süreçte yaşanan değişim ve gelişim ile birlikte bazı problem durumları ile karşı karşıya kalan ergenlerin, şiddet içerikli davranışlarında artışlar görüldüğü belirtilmektedir (Yavuzer, 2011). Ergenlikte artış gösteren şiddet olgusunu birden bire ortaya çıkan bir durum olarak anlamlandırmak yanıltıcı olabilir. Çocukluk yaşantıları, akranları tarafından kabul görmeme, çevresel

faktörler gibi etkenler ergenleri şiddete iten nedenler olabilir. Sosyal öğrenme kuramına göre saldırgan davranışların öğrenilmesi çevre, aile ve okuldaki modellerin örnek alınması yolu ile gerçekleşir. Özellikle ailede şiddete tanık olan çocuklar kalıcı davranış problemleri sergilerler (Williams ve Myers, 2004). Farklı kaynaklarda şiddeti etkileyen faktörler şu şekilde sıralanmıştır: Kişinin kendi ile ilgili olan madde kullanımı, kişilik bozukluğu gibi bireysel faktörler; başarısızlık, düşük okul bağlılığı, olumsuz akran etkileşimi gibi okula ve akran grubuna ait faktörler; silaha kolay erişebilme, medyaya yansıyan şiddet görüntüleri, cinsiyet rollerine ilişkin yanılgılar gibi toplumsal ve çevresel faktörler; şiddetin aile içinde yaşanması, ebeveyn problemleri, işlevsel olmayan aile yapısı gibi aileye ait faktörler (Mayer, 2001). Ergenlik, ilginin aileden daha çok dışarıya özellikle de akran gruplarına yöneldiği bir dönemdir. Ergenin toplumsallaşmasına ciddi katkı sağlayan akran grupları aynı zamanda çocuğun bazı toplumsal kuralları da yaşayarak öğrendiği sosyal ortamlardır (Kulaksızoğlu, 2002:87). Akran gruplarının oluştuğu en önemli yerlerden biri de okul ortamıdır. Aileden sonra bireylerin sosyalleşmesinde son derece önem arz eden okullar, özellikle lise yıllarında ergenler için akran etkileşiminin yoğun bir şekilde yaşandığı mekanlardır. Bazı ergenler lise yıllarını akademik, bilişsel, duygusal açılardan başarılı geçirirken bazıları da bir takım problemler yaşayabilmektedir. Bu süreçte ergenin sağlıklı gelişimini tehdit eden risk faktörlerinden biri de okulda yaşanan şiddettir (Ünalı, 2010:18-19).

Günümüzde okulda yaşanan şiddetin görsel ve yazılı basında sıkça yer alması insanları bu konu üzerinde düşünmeye yönlendirmiş ve bu konuda bilimsel araştırmalar yapılmasına zemin hazırlamıştır (Yapıcı, 2006:2). Ergenlerin şiddet içeren davranışları, sözel tehdit, fiziksel kavga, saldırı, çeteleşme, zorbalık ve cinayet gibi çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır (Yıldız ve Sümer, 2010).

ABD’de lise son sınıfta okuyan ve öğrenimini yarıda bırakmış 4500 ergen ile yapılan bir çalışmanın bulgularına göre ergenlerin, % 54’ü son bir yıl içerisinde şiddetin değişik boyutlarından birini uyguladığını, % 23’ü aile üyelerine ya da tanıdıklarına sürekli şiddet davranışı yönelttiklerini belirtmiştir (Ellickson ve Saner, 1997).

ABD’de yaşanan okul şiddetinin boyutu ülkemiz basınında da yer almış 16 yaşındaki bir lise öğrencisinin bir sınıf arkadaşını vurduğu ve sınıftaki diğer arkadaşlarına da ateş ettiği belirtilmiştir (www.zaman.com.tr). Ülkemizde de benzer vakalar yaşanmış Bursa’da bir lise öğrencisi okulundaki bir görevliyi bıçaklamak sureti ile öldürmüştür. Hatay’da ise bir lise öğrencisi okulun müdür yardımcısını kesici alet ile ağır şekilde yaralamıştır (www.internethaber.com).

Okuldaki şiddetin boyutu araştırmalara hız kazandırmış son zamanlarda Tübitak desteği ile hazırlanan bir araştırmada liselerdeki durum gözler önüne serilmiştir. Buna göre liselerde öğrencilerin yüzde 60.9’ u her gün şiddet görürken yüzde 28’i en az bir defa şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Öğrencilerin sadece yüzde 10’ u hiç şiddet görmedim derken, yüzde 34’ ü en az bir defa şiddet uyguladığını ifade etmiştir (Sonay, 2012).

Ülkemizde okullarda yaşanan şiddet olaylarına ilişkin olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2006 yılında TBMM Milli Eğitim Komisyonuna verilen raporda 8 ay içerisinde 2 bin 990 şiddet olayının meydana geldiği, aynı dönemde 7 bin 193 öğrencinin fail veya mağdur olduğu ifade edilmiştir. 2010 yılına ait verilerin de aynı düzeyde olduğu ifade edilmiştir (Altundaş, 2011:385).

Yapılan araştırmalar ergenlerin şiddet davranışına ilişkin farklı etmenlerin varlığını ortaya koymuştur. Şiddet yeni bir kavram olmamasına karşın şiddet davranışını etkileyen unsurlar farklılaşabilmektedir. Davranışa etki eden unsurlardan biri de kişilerin tutumudur (Kağıtçıbaşı, 1999:109). İlköğretim ikinci kademedeki okuyan öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarına ilişkin yapılan araştırmada; şiddete yönelik olumlu görüşe sahip olan öğrencilerin, diğer öğrencilere göre daha fazla şiddet eğiliminde olabileceği belirtilmiştir. Şiddet eğilimi yüksek olan öğrencilerin aynı zamanda kendilerini okulun anlamlı bir parçası olarak algılamaktan da yoksun oldukları saptanmıştır (Balkıs, Buluş, ve Duru, 2005:64). Yapılan diğer bir çalışmada daha önce şiddete maruz kalmış lise öğrencilerinin şiddete yönelik olumlu bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır (Ünal, 2010:169). Kızmaz (2006:51), şiddet kaynaklarını ele alırken şiddet davranışının önemli nedenlerinden biri olarak öğrencilerin okula olan bağlılıklarının zayıflamasını vurgulamaktadır.

Okulda yaşanan şiddet olayları bir çok nedene bağlı olabilir. Buradan hareketle şiddetin çok yönlü olduğu ifade edilebilir. Arkadaşlık sorunları, katı öğretmen davranışları, medyanın etkisi, okulun imkanlarının yetersizliği, disiplin olayları gibi etkenler şiddetin nedeni olabilmektedir (Tezcan, 1996:107). Şiddetin öğrenciler tarafından algılanması ve anlamlandırılması da davranış bağlamında incelendiğinde çeşitlilik arz etmektedir. Deveci, Karadağ ve Yılmaz, (2008:363) öğrencilerin şiddet algıları üzerinde yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin şiddeti, kavga etmek, vurmak, dövmek gibi fiili müdahaleyi kapsayan ifadelerin yanında kızmak, bağırarak, incitmek, kötü davranmak gibi ifadelerle de tanımladıkları görülmüştür.

Yukarıda belirtilen araştırma sonuçları, basında yer alan haberler, literatürde yer verilen unsurlar şiddet davranışının nedenleri ve yordayıcıları açısından son derece karmaşık olduğunu göstermektedir. Şiddet davranışına etki eden faktörlerin bilinmesi, davranışın olumsuz etkilerinin en aza indirgenmesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle de ülkemizde son yıllarda ergenlerin şiddete yönelik davranışları inceleyen araştırmaların sayısında artışlar olduğu görülmektedir (Avcı, 2010:9).

Tutumlar ile davranışlar arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda lise çağındaki ergenlerin şiddet davranışına ilişkin tutumlarının bilinmesi; gerek şiddet davranışını önlemek, gerekse geliştirilecek önleme çalışmalarına katkı sağlamak amacı ile önemli görülmüştür. Okuldaki şiddetin gündemden düşmediği hatta arttığı göz önünde bulundurulursa eğitimcileri, öğrencileri, aileleri tedirgin eden yanı ile konunun oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Söz konusu gerekçelerle lisede okuyan öğrenci ergenlerin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi bu araştırmanın konusu olarak belirlenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

İstanbul Beylikdüzü ilçesindeki lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile “okula bağlılık” duygusu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. Alt Problemler

Lise öğrencilerinin:

1. Şiddete yönelik tutum ve okula bağlılık düzeyleri nedir?
2. Şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duyguları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Şiddete yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Şiddete yönelik tutumları, sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Şiddete yönelik tutumları, yaş değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Şiddete yönelik tutumları, okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
7. Şiddete yönelik tutumları, anne ve babanın medeni durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
8. Şiddete yönelik tutumları, anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
9. Şiddete yönelik tutumları, baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
10. Şiddete yönelik tutumları, kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
11. Şiddete yönelik tutumları, algılanan gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

1.4. Önem

Ergenlik döneminin ciddi bir kısmını da kapsayan lise yıllarında meydana gelen şiddet olayları hem içinde bulunulan zaman dilimi hem de gelecekteki sonuçları açısından değerlendirildiğinde kaygı vericidir. Şiddete başvurmak ya da şiddete maruz kalmak çocuk ve ergenlerin ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir (Uzbaş, 2009:92).

Şiddet davranışı ile ilişkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi, orta öğretim dönemindeki şiddet olaylarının önlenmesi için şiddetin temel nedenlerinin ve orta öğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının anlaşılabilmesi gerekmektedir (Çetin, 2004).

Kendini okulun bir parçası olarak gören, okula aidiyet duygusu olan ergenler daha az şiddet eğiliminde bulunmakta ve daha başarılı olmaktadır (Balkıs, Buluş ve Duru, 2005).

Bir davranışa etki eden unsurları belirlemek söz konusu davranışa ilişkin yapılacak çalışmalarda önem arz etmektedir. Tek başına yeterli olmasa da davranışa etki eden unsurlardan biri de tutumdur. Tutumların davranışlara etki eden eğilimler olduğu belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999:109).

Bu çalışma, ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarını belirlemek ve şiddete yönelik tutumun okul bağlılığı ile ilişkisini ortaya koymak açısından önemlidir. Şiddete etki eden faktörleri araştırmak ve bunları ele almak öğrenciler, eğitimciler ve aileler açısından son derece güncel olarak nitelendirilmektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan yararlanılarak, orta öğretim öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarının tespit edilmesi, şiddetle ilgili etmenlerin bilimsel olarak ortaya konulması ve yapılacak çalışmalar için veri sağlanması amaçlanmaktadır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmanın temel varsayımları şunlardır:

- Örneklem evreni temsil etmektedir.
- Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan Kişisel Bilgi Formu, Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği, Okula Bağlılık Ölçeğini öğrencilerin samimiyetle cevapladıkları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Bu araştırmadaki temel sınırlılıklar şunlardır:

- Araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Beylikdüzü ilçesindeki devlet liselerinde okuyan öğrenciler ile sınırlıdır.
- Öğrencilerin şiddete yönelik tutumları, Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği, Okula Bağlılık Duygusu, Okula Bağlılık Ölçeğinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Şiddet: Bireyin kendisine, başkasına yada belirli bir topluluk yada gruba yönelik yaralama ve ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen tehdit yada fiziksel zor kullanma olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002).

Ergenlik: Ergenlik insanda bedence, boyca büyüme, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluç çağı (11-14) ile başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi (21-22) ile sonlandığı düşünölen özel bir gelişim dönemidir (Kulaksızoğlu, 2002:34).

Şiddete Yönelik Tutum: Bireyin şiddet içeren eylem yada fikirlere yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını içeren düzenli eğilimleridir (Bozkurt, 2010:21).

Okul Bağlılığı: Öğrencinin okula ve derslere ilgi duyması, kendini okula ait hissetmesi ve okulu sevmesidir (Arastaman, 2006:12).

BÖLÜM II: KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Şiddetin Tanımı

Hayatın her alanında farklı boyutlarıyla karşımıza çıkan şiddet olgusu , sosyal bir sorun olarak sıkça gündeme gelmektedir. Yazılı ve görsel basında şiddet içeren haberler sıklıkla yer almakta bu haberlere konu olan davranışlar; fiziksel saldırı, yaralama, cinayet gibi farklı unsurları içermektedir.

Ailede, sporda, eğitim ortamlarında, bazen sokaklara yansımaları ile kendinden söz ettiren şiddet olgusu araştırmalara konu edilmiş ve şiddete ilişkin farklı araştırmacılar tarafından çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalarda şiddetin fiziksel güç kullanımı, vurma, yaralama, zarar verme gibi özellikleriyle bağlantısını ortaya koyan tanımlar öne çıkmaktadır. Çok geniş bir kapsamı olan şiddet olgusu araştırmacılar tarafından kavramsallaştırılarak bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır (Bulut, 2008:24).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından şiddet; kişinin kendisine, bir başkasına ya da bir gruba karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme geriliği ya da ihmal ile sonuçlanan (ya da sonuçlanma olasılığı yüksek olan) kasıtlı güç kullanımı ya da güç kullanma tehdidi olarak tanımlanmaktadır (Akt: Krug v.d., 2008).

Genel anlamda Şiddet (violence) sözcüğü aşırı duygu durumunu, bir olgunun yoğunluğunu kaba ve sert davranışı ifade eder (Köknel, 2000:20).

Köknel'e (2000:20) göre şiddet; "kırgınlık, öfke, kin, nefret gibi duygu durumlarının etkinlik kazandığı saldırganlık biçimidir".

Yapılan şiddet tanımlarından biri de şu şekildedir: “Güç ve baskı uygulayarak birinin fiziksel, sosyal, ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel ve toplu hareketlerdir” (Şahin ve Dişsiz, 2009:265).

Olweus ‘a (1999) göre şiddet, bir kimsenin fiziksel olarak ya da bir nesne kullanarak bir başkasını ciddi şekilde yaralaması ya da zarar vermesidir (Akt.Gökler,2009:513).

Bir diğer tanım da şöyledir: “Şiddet; kişinin bilinçli olarak kendisine, başkasına, bir gruba ya da topluluğa karşı yaralama, öldürme, psikolojik zarar verme, gelişme geriliğine sebep olma veya gerçekten fiziksel zorlama ya da güç kullanmasıdır” (Solak, 2008:17).

Yukarıda sıralananların yanı sıra yapılan diğer şiddet tanımlarına da bakıldığında (örneğin bkz.Ünsal, 1996) şiddete ilişkin öncelikle fiziksel ve fiziksel olmayan olumsuz davranış biçimine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ayan (2007:192) daha geniş bir çerçevede insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluk şiddettir derken, Anderson ve Bushman’a (2002) göre şiddet bir saldırganlık biçimidir. Saldırganlık diğer kişiye zarar verme amacı taşıyan herhangi bir davranıştır. Diğer bir anlamıyla şiddet, zarar verici bir saldırı olarak tanımlanabilir (Deveci, Karadağ ve Yılmaz, 2008:352). Pişkin (2002:532) ise şiddeti saldırganlığın bir alt boyutu şeklinde değerlendirmektedir.

Okul bağlamında ele alındığında ise şiddet olgusu zorbalık, kavga, intihar ve cinayet gibi davranışları kapsamaktadır (Bulut, 2008:24).

Şiddetin tek bir tanımının olduğunu söylemek uygun görünmemektedir. Şiddeti tanımlarken bu tanımların göreliliğini düşünmek gerekir. Debarbieux (2009: 108) şiddetin belirli bir döneme, bir sosyal ortama ya da değişen özel koşullara göre farklılık gösteren bir olgu olduğunu ifade etmektedir.

Farklı tanımlarla ifade edilen şiddetin sınıflandırılmasında da farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Dahlberg ve Krug şiddeti yapılan eylemin özelliğine göre üç başlık altında toplamaktadır:

1) Kişinin Kendisine Yönelttiği Şiddet: Kişinin kendisine iki farklı şekilde zarar vermesini içeren bu şiddet türünde ilkin kişinin intihar girişimi ya da intihar etmesi ifade edilirken ikincisinde ise kişinin kendine kötü davranması ve kendisine zarar verici davranışları ifade edilmektedir.

2) Kişilerarası Şiddet: Kişilerarası şiddet de “aile ve arkadaş şiddeti”, “toplumsal şiddet” olmak üzere iki farklı başlıkta ifade edilmiştir. Genellikle aynı evde yaşayan aile bireylerinden ya da çok yakın arkadaş çevrelerinden meydana gelen şiddet türünde aile bireylerinin birbirine kötü davranması ya da arkadaşlarca uygulanan kötü muamele ifade edilirken toplumsal şiddet ise gençlik şiddeti, okul şiddeti, işyeri ya da kurumsal ortamlarda yaşanan istismar ve şiddet davranışlarını içermektedir.

3) Kolektif Şiddet: Kolektif şiddet daha geniş kapsamda ele alınan bir şiddet türüdür. Sosyal, politik ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan ve daha çok insanı etkisi altına alan gerçekleştirenleri de yine organize gruplar olan şiddet türüdür. Terör olayları, toplum huzurunu bozan sosyal ve ekonomik olaylar bu kategoride değerlendirilir (Akt.Koç, 2011:25).

Erich Fromm (1994:20), şiddeti ortaya çıkış nedenleri açısından sekiz başlıkta incelemiştir. Bu başlıklar; 1-Oyunda ortaya çıkan şiddet, 2-Tepkisel şiddet, 3-Engellemelerden dolayı ortaya çıkan şiddet, 4-Gıpta ve kıskançlık nedeni ile ortaya çıkan şiddet, 5-Öç alıcı şiddet, 6-İnancın yıkılmasından doğan şiddet, 7-Ödünleyici şiddet, 8- Kana susamışlık. Fromm, farklı bir bakış ile şiddetin yönünün sadece bireyden bireye ya da bireyden topluma değil, çevreden ya da doğadan bireye dönük de gelişebileceğini belirtmiştir.

Şiddet türlerindeki çeşitliliğe paralel olarak şiddet olgusunu anlamlandırma ve kullanmada kültürler arası farklılıkların olduğu görülmektedir. Ayan (2007:208) yapılan incelemelerde Japonya ve Çin’de fiziksel istismarın çok az gerçekleştiğini

buna karşın ABD’de görülen istismar vakalarının başında fiziksel şiddetin geldiğini belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ve şiddete yönelik tanımlamalara bakıldığında, hemen hepsinde şiddetin “fiziksel güç” kullanımı ile ilişkisi öne çıkmaktadır. Bu güç kişinin kendisine yönelik olabileceği gibi bir başkasına ya da bir topluluğa karşı da olabilmektedir. Şiddete ilişkin tanımlarda şiddetin fiziksel olabileceği gibi psikolojik zarar verme ya da yoksun bırakma şeklinde de olabileceği belirtilmektedir. Şiddet saldırganlığın bir alt boyutu olarak (Pişkin, 2002:532) tanımlansa da, şiddet yerine bazen “saldırganlık” terimi kullanılsa da (Koç, 2011:22) ikisi arasındaki benzerlik bu kavramları net olarak birbirinden ayrılmasına olanak vermemektedir.

Şiddeti ve şiddetin altında yatan saldırganlığı daha iyi anlayabilmek, şiddete neden olan unsurları daha kapsamlı ortaya koyabilmek , şiddet davranışının gelişimini ve içeriğini irdeleyebilmek için psikolojik kuramlara göre “şiddeti” açıklamanın gerekli olduğu düşünülmüştür.

2.2. Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde insandaki şiddet davranışının gelişimi ve değişimi farklı psikolojik kuramlar çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Psikoanalitik Yaklaşım

Saldırganlığı ve şiddeti insan doğasının ayrılmaz bir parçası olarak açıklayan ilk kuramcı Freud olmuştur. Freud, kişiliği üç ana sistemden oluşan bir yapıda ele almıştır. İd, Ego ve süperego olarak adlandırdığı bu üç sistem birbiri ile etkileşimde bulunarak davranışı yönetirler. Temel biyolojik dürtülerden oluşan id yeni doğan bir insanda mevcutken ego ve süperego daha sonra gelişir. Temel biyolojik dürtüleri

yeme, içme, acıdan kaçma ve cinsel haz elde etme ihtiyaçları olarak sıralayan Freud saldırganlığın da temel bir biyolojik dürtü olduğunu ifade etmiştir (Atkinson v.d. ,1995:538). Freud'a göre insanın temel içgüdülerinden olan id saldırganlıktan, öldürmekten zevk alan bir varoluşa sahiptir (Cüceloğlu,1999:410).

Saldırganlığı insan doğasının bir parçası olarak anlamlandıran Freud, bebeklerin gelişim dönemlerinden biri olarak açıkladığı oral dönemde annesini emen bebeklerin emme davranışının ardından bazen ısırma davranışında bulunmalarını da saldırganlık olarak nitelendirmektedir (Geçtan,1999:34).

Başlangıçta insan davranışlarının temelinde “eros” olarak nitelendirdiği yaşam içgüdüsünün varlığını öne süren Freud, daha sonra ikinci bir içgüdü olarak ölüm içgüdüsünü insan davranışlarını açıklamada kullanmıştır (Koç, 2011:34). Ölüm içgüdüsünün insandaki önemli bir türevi saldırganlıktır. Bu anlamda saldırganlığı insanın kendi içindeki yıkıcı eğilimleri dış dünyaya yansıtması olarak nitelendiren Freud, ölüm içgüdüsünün doğrudan yaşam içgüdüsünün karşısında yer aldığını ifade etmiştir. Örneğin cinsellik içgüdüsünün göstergesi olan sevgi, ölüm içgüdüsünün göstergesi olan nefreti nötrleştirebilir ya da sevgi nefretin, nefret sevginin yerine geçebilir (Geçtan, 1999:32).

Ölüm içgüdüsü insanın kendisine yöneldiğinde kişiyi intihar davranışına kadar götürebilir ancak bu yıkıcı dürtü dışa yöneltirse yıkım da dışa dönük olarak gerçekleşir. Freud'a göre insanlar herhangi bir şekilde saldırgan davranış gerçekleştirmediklerinde insan doğasında bulunan saldırgan enerji birikir, boşaltılamayan bu enerji insanda duygusal problemlere yol açar. Bu enerji davranışa dönüştüğünde ise insanın olası saldırgan davranış durumunda azalma meydana gelir. Bu durum psikoanalitik kuramda katarsis olarak tanımlanır (Koç, 2006:27).

Freud'un düşünceleri kendini takip edenler tarafından farklı şekillerde ele alınıp geliştirilmiştir. Melanie Klain'e göre ölüm iç güdüsü doğuştan gelen birincil güdü olmakla birlikte insan üzerinde sürekli tehdit oluşturur. İnsan kendini koruma çabasının gereği kendinde var olan saldırganlığı yansıtma yolu ile çevresindeki

objelere ya da kişilere yöneltilir, böylelikle yıkıma uğramaktan kurtulmuş olur (Koç, 2011: 39).

Erich Fromm (1997) ise insanda var olan saldırganlığın temelinde güçsüzlük, yetersizlik ve yalnızlık olduğunu savunur. Fromm'a göre kişi benliğinin çevre tarafından ezilmesine engel olmak için son çare saldırganlığını kullanır (Akt. Ünalı, 2010:37).

Freud ekolünden gelen kuramcılardan Horney ise içgüdü kuramına karşı çıkarak şiddet ve saldırganlık duygularının doğuştan geldiğini reddeder. Ona göre saldırgan davranışların altında bireyin yetiştiği çevre ve ortamın etkisi bulunmakla birlikte ailenin ve çevrenin yetersiz, soğuk ve dengesiz davranması neticesinde birey çevreye karşı saldırganca bir tutumun içine girer (Shultz ve Shultz, 2001:580).

Adler'e göre ise saldırganlık ve şiddet insanın doğuştan getirdiği birincil duygular değildir. Adler saldırganlığı, bireyin kendisinde duyduğu eksiklik duyguları ile yüzleştğinde hissettiği sıkıntıyı azaltmak ve olumlu duyguları artırmak amaçlı tercih ettiği tepki örüntüsü şeklinde ifade etmiştir. Saldırganlık; küçük düşürme, idealleştirme, çevreye aşırı ilgi gösterme, suçlama ve kendini suçlama gibi değişik biçimlerde ortaya çıkan davranış örüntüsüdür (Geçtan,1999:138-146).

2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre davranış, gözleme dayalı öğrenme süreçlerinin etkisi ile meydana gelir. Şiddet ve saldırganlık içeren davranışlar da bireyin çevresinde meydana gelen bu tür davranışları gözlemlemesi yolu ile öğrenilir (Koç, 2011:52). Sosyal öğrenme teorisyeni Bandura'ya göre gözlem yolu ile öğrenme bireyin çevresindekileri sadece basit bir şekilde taklit etmesi değil aynı zamanda olup biteni bilişsel olarak da işlemesi ile ortaya çıkan bir durumdur (Senemoğlu, 2000:223).

Sosyal öğrenme kuramına göre öğrenme aşamaları şu şekildedir: Dikkat, hatırd tutma, yeniden üretme ve ödüllendirme. Çocuklar herhangi bir davranışı

öğrenmeden önce yakınlarındaki modellere dikkat ederler ve bir şekilde hafızalarındaki bu modele uygun davranışlarda bulunurlar (Özbacı, 2006:164). Bandura'ya (1977:120) göre model alınan birçok davranış aynı tarzda öğrenilir. Bireyler çevrelerindeki kişilerin davranışlarını izleyerek duyduklarının ve gördüklerinin ötesinde davranışlar oluşturabilirler. Bu davranışlar bazen farklı saldırganlık biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bandura, ortaya çıkan bu saldırgan davranışların modern toplumda üç farklı kaynaktan öğrenildiğini ileri sürer. Bunlardan ilki kişinin aile çevresince pekiştirilen ve model alınan saldırganlıktır. Saldırgan davranışın öğrenildiği ikinci kaynağı ise kişinin içinde bulunduğu ve sürekli etkileşimde olduğu alt kültür oluşturur. Saldırganlık olaylarının fazlaca meydana geldiği toplumlar çok fazla olumsuz modelin yer aldığı ve aynı zamanda şiddet içeren davranıştaki cesaretin bir değer olarak anlamlandırıldığı ortamlardır. Basın yayın organlarınca ortaya konan sembolik şiddet ise üçüncü kaynağı oluşturmaktadır. Özellikle televizyonda yer alan şiddete yönelik sınırsız modeller hem yetişkinler hem de çocuklar için şiddet davranışını öğrenme seçeneği durumundadır (Koç, 2011:57).

Şiddet davranışının öğrenilmesinde hem direk hem de dolaylı olarak şiddete tanık olma, şiddet ortamında bulunma önem arz etmektedir. Şiddete tanık olan bireyler bu durumu bir çözüm yolu olarak benimseyebilirler (Zülal, 2001:38). Öyle ki ev ortamında yaşanan bazı sorunların çözümüne yönelik şiddete başvuru ailelerde bulunan ergenler de karşılaştıkları bir takım sorunları çözme yöntemi olarak şiddete başvurabilir (Kızmaz, 2006:54).

Özetle sosyal öğrenme kuramı şiddet ve saldırganlık içeren davranışların öğrenilmesinde çevrenin ve dış etkilerin son derece önemli olduğunu, çoğu zaman şiddetin model alma ve gözlem yolu ile öğrenildiğini savunmaktadır. Çocuklukta ve sonraki dönemlerde ailede, yaşanan toplumda, medyada şiddete tanık olma bireylerde şiddet içeren davranışın meydana gelmesinde etken olabilmektedir.

2.2.3. Baskıcı Aile Kuramı

Patterson (1976, 1979) saldırganlığı anlamak için saldırgan ve saldırgan olmayan çocukları buldukları aile atmosferi içinde incelemiştir. Patterson saldırgan davranışın nasıl meydana geldiğini anlamak için ailenin, üyelerinin birbirleri ile etkileşim içinde olduğu bir toplumsal sistem olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne sürer. Bu yaklaşıma göre çocuklarda görülen şiddet davranışının nedeni aile içinde görülen davranış çeşitliliğinin yoğunluğundan kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik emir ve istekleri, çocukları tarafından söz konusu isteğin tartışılması ve yapılması istenmeyen davranışın devam ettirilmesi şeklinde reddedilir. Bu reddedilmeye tepki olarak süreç ebeveynin çocuğa bağırması ve onu azarlaması ile başlar, ikinci aşamada tartaklama ve dövme davranışı ile devam eder. Çocuğun dövme davranışına tepki olarak anneye karşı vurma davranışı da olasıdır. Sonuç olarak çocuğun başkaldırısına anne-baba boyun eğer ve zorlayıcı davranış örüntüsü pekiştirilmiş olur. Ebeveynin kendinin bu davranıştan geri çekmesi ve çocuğun saldırganlığa son vermesi ile saldırgan davranış olumsuz yönde pekiştirilir. Özetle saldırgan çocuğun anne babası, çocukları ile yaşadıkları çatışmaya karşılık etkisiz bir tepkimeye karşılık vermektedir. Buna karşın çocuk bazı zorlayıcı davranışları öğrenir ve anne babalar kısa sürede çocuğun saldırganlığını sonlandıran ancak uzun vadede etkisiz olan, antisosyal davranışların gelişimine zemin hazırlayan çocuk yetiştirme yöntemlerini alışkanlık haline getirirler (Moeller,2001; Akt. Avcı, 2006:20).

Patterson (1984), saldırgan çocukların ebeveynlerinin çocuk yetiştirmedeki problemlerini ortaya koymuştur. Buna göre öncelikle söz konusu ebeveynlerin diğer ebeveynlere göre daha fazla sapkın davranış içerisinde buldukları belirtilmekle birlikte bu insanların çocuklarında görülen uygunsuz davranışların önemsiz örneklerini görmezlikten gelmeyi başaramadıklarını söyler. İkinci olarak çocuklarında görülen olumsuz davranışı sürekli eleştirme eğiliminde olan bu ebeveynlerin çocuklarını cezalandırdıklarında sapkın davranışı pekiştirmiş olduklarını belirtir. Son olarak ise bu tip ebeveynlerin; çocuklarının nerede, ne

zaman, kiminle olduğu ve eve ne zaman dönecekleri konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını vurgular (akt. Bozkurt, 2010:26).

Sosyal etkileşimsel model, çocukların antisosyal davranışlarının altında yatan nedenler olarak ebeveynlerin etkisiz çocuk yetiştirme metotlarını ve ebeveynler arasındaki uyumsuz etkileşimi öne sürer. Evde öğrendiği bu olumsuz etkileşimleri okul ortamına aktaran çocuğun, akran ilişkilerinde problemler yaşaması olağan olduğu gibi, okul başarısına ilişkin problemler yaşaması da doğaldır. Bu çocuklar için, çocukluk yıllarının sonlarına doğru ve ergenlik yıllarında önemli duygusal süreçlerin gelişimi için sapkın akran gruplarına karışma riski söz konusu olur. Böylelikle çocuklarda ve ergenlerde antisosyal davranışın geliştiği ileri sürülmektedir (Amodei ve Scott, 2002:515).

2.2.4. Engellenme Saldırganlık Kuramı

Saldırganlıkla ilgili öne sürülen kuramlardan birisi de “engellenme-saldırganlık” kuramıdır. Bu kurama göre saldırganlığın doğuştan gelen bir içgüdü olduğu reddedilerek bireyin bir hedefe karşı çabalarının engellenmesi sonucunda saldırgan davranışlar sergileyebileceği ileri sürülmüştür. Engellenme, istenilen bir amaç yönünde ilerleme durdurulduğunda ya da geciktirildiğinde meydana gelir (Atkinson v.d., 1995:571). Diğer bir deyişle bir amaca yönelik eylemde bulunan bireyin engellenmesi saldırganca davranışa neden olur (Koç, 2011:49).

Engellenme saldırganlık kuramına göre bireyde meydana gelen saldırganlık dürtüsü engellemeyi yapan kişiye ya da nesneye karşı olabilir. Dışa vurulan saldırganlık söz konusu dürtünün azalmasına yol açacaktır. Buna göre öfkeli bir insanın var olan öfkesini ifade etmesine izin verildiğinde söz konusu kişinin daha sonraları saldırganlık gösterme eğiliminin azalacağı belirtilmektedir (Moeller,2001; akt. Sağlam, 2009:27).

Kuramın öncülerinden Dollard, engellenme karşısında oluşabilecek ilk tepkinin saldırganlık olduğunu, söz konusu saldırganlığın ise karşıdaki kişiyi incitmeye yönelik tutum veya davranışlardan meydana geldiğini belirtmiştir. Dollard,

engellenmeye karşı saldırganlığın meydana geleceğini öne sürerken saldırganlığın biçimi konusunda farklı etkenlerin belirleyici olabileceğini belirtmiştir. Buna göre saldırganlık düşmanca davranışa dönüşebilir ya da düşmanca davranışın sonuçları göze alınamayacağı için, saldırganlık yön değiştirip simgesel görünümlere bürünebilir (Koç,2011:49). Moeller (2001), bu konuda yapılan araştırmalarda bir grup okul öncesi çocuğun ilgilerini çeken bir takım oyuncaklarla oynamalarına izin verildiğini daha sonra araştırmacıların çocuklarla oyuncaklar arasına bir perde indirerek ve çocukların oyuncaklara ulaşmasını engelleyerek daha az ilgilerini çeken oyuncaklarla oynamalarına izin verdiğini aktarmıştır. Araştırmacılar bu engellenme uyarıcısına yönelik çocukların verdikleri tepkileri gözlemlemiştir. Bazı çocukların perdeye ve perdeyi indiren kişilere yönelik vurma, itme gibi saldırgan davranışlar içine girdiği gözlenirken bazı çocukların ise geri çekildiği görülmüştür. Söz konusu sonuç engellenmenin saldırgan davranışlara yol açabildiğini fakat sonucun her zaman saldırganlık olmayacağını göstermiştir (Akt: Avcı, 2006:18).

Şiddetin temelinde saldırganlık varsa bunu harekete geçiren unsur olarak engellenmenin önemli bir faktör olduğu göz ardı edilemeyecek bir gerçektir (Ayan, 2007:207). İnsanların baş etmek durumunda kaldığı yoksunluk ve engellenme şiddetin ortaya çıkmasında önemli bir unsurdur. Söz konusu yoksunluk ve engellenmenin sonuçları her bireyde aynı şekilde ortaya çıkmayabilir. Kimileri engellenmeye karşılık şiddete başvururken kimileri ise çaresizlik ve ümitsizlik duygusu yaşar (Gözütok v.d., 2007:135).

Özetle engellenme saldırganlık kuramı, saldırgan ve şiddet içerikli davranışların nedeni olarak engellenmeyi öne sürmüştür. Çoğunlukla düşmanca davranışlar olarak ortaya çıksa da duruma göre farklı etkenlerin de yansıması ile saldırganlığın yön değiştirebileceği ya da geri çekilme olarak da neticeleneceği ifade edilmiştir.

2.3. Ergenlik Döneminde Şiddet

“Ergenlik insanda bedence, boyca büyüme, hormonal, cinsel, sosyal, duygusal, kişisel ve zihinsel değişme ve gelişmelerin olduğu, buluş çağı(11-14) ile başlayan ve bedence büyümenin sona ermesi (21-22) ile sonlandığı düşünülen özel bir gelişim evresi olarak tanımlanmaktadır” (Kulaksızoğlu, 2000:34).

Ergenlik dönemi gençlerin risk alma davranışlarında artışın söz konusu olduğu, çocukluk yıllarında yumuşak biçimde sergilenen saldırganlığın daha katı şiddet içeren davranışlara dönüştüğü bir dönem olarak görülmektedir (Dahlberg ve Potter, 2001). Bu dönem duygusal ve dürtüsel davranışların arttığı, şiddeti çağrıştıran ve sınırları zorlayan tepkilerin yoğun olduğu aynı zamanda da şiddetin en kolay öğrenildiği ve benimsendiği bir süreçtir (Tarhan, 2010:48).

Cillesen (2002:48); gençler kızgınlıklarını kontrol edemiyorlarsa, kendilerine ya da çevreye karşı olumsuz görüşlere sahiplerse, kendilerini ifade edebilecek, görüşlerini paylaşabilecek bir akran grubuna sahip değillerse ya da daha önce silah kullanımı deneyimine sahiplerse ve silaha kolay ulaşabiliyorlarsa bu durumun ölümle neticelenecek şiddet olaylarına kadar varabileceğini belirtmiştir.

Fatum ve Holle’ye göre ergenlerin birçoğu şiddete maruz kaldıklarında buna karşı misillemede bulunur. Ergenler tepki olarak karşı tarafa uyguladıkları şiddeti haklı bir davranış olarak anlamlandırır. Bu nedenledir ki ergenlerin çoğu şiddet içerikli davranışlarını şiddet olarak değil sosyal statü kazanma ya da bunu korumanın bir yolu olarak görür (Akt. Çetin, 2004:27).

Ergenlik döneminde şiddet davranışını anlayabilmek ve buna yönelik olarak önleyici müdahaleler planlayabilmek için şiddetin yordayıcılarını belirlemek gerekmektedir (Çetin, 2004:30). Şiddeti yordayan davranışları tartışmadan evvel bazı metodolojik durumların açığa kavuşturulmasının gerekliliğinden söz eden Cillesen (2002:48) bu durumları dört şekilde açıklamıştır. Öncelikle şiddet davranışı üzerinde daha açık ve net saptamalarda bulunabilmek için çalışılan örneklerin büyük olması

ve çalışmaların uzun süreli olması gerekmektedir. İkinci olarak bireyin davranışları üzerinde etkili olan akran grubu ya da diğer kişilerin mevcut özellikleri bilinmelidir. Ergenlerle bu konuda yapılan boylamsal araştırmalarda problem davranışlara yönelik daha belirgin saptamalar yapılabilir. Üçüncü olarak çalışmalarda kullanılacak olan verilerin farklı kaynaklardan gelmiş olması önemlidir. Bu bilgi kaynakları çocukların kendileri tarafından verilen verilerin yanı sıra öğretmenleri, akranları ve aileleri tarafından iletilen bilgileri de içermelidir. Son olarak ergenlerin saldırgan davranışlarının yordanmasında birçok neden eşzamanlı olarak etki etmektedir. Kavramsal olarak ele alındığında tek bir neden değil daha fazla etken incelenmelidir (Cillesen, 2002:49).

Şiddeti yordayan ve şiddete neden olan unsurları tek başlık altında net bir şekilde ifade etmek çok güçtür. Bu konuda genel anlayış birden fazla faktörün bireyin şiddet davranışına etki edeceği ve risk faktörü oluşturacağı yönündedir. Köknel (2011:17-20), şiddet davranışını tetikleyen ve aynı zamanda da şiddetle arasında anlamlı bir ilişki bulunan faktörler olarak şunları sıralamıştır:

Ailevi nedenler; aile içi iletişim bozukluğu, tutarsız disiplin, sevgi eksikliği, ihmal, aile içi şiddete tanık olma, düzensiz aile, suç geçmişi olan aile üyeleri, her türlü istismar vakaları.

Bireysel nedenler; okul hayatında başarısız olmak, öz güven eksikliği, aşırı alınganlık, genetik yatkınlık, yetersiz öfke kontrolü, madde ve alkol kullanımı, dikkat eksikliği ve hiperaktivite.

Toplumsal ve Çevresel Nedenler; sosyal ve toplumsal düzensizlikler, şiddete karşı olan yaklaşım, medyanın olumsuz etkisi, olumsuz okul ortamı, olumsuz arkadaş grupları.

Sonuç olarak ele aldığımızda gerek bireylerin yaşamı boyunca gerekse ergenlik döneminde şiddet davranışının nedenleri ve yordayıcıları açısından karmaşık bir yapı olduğu görülmektedir. Okullarda şiddet davranışının risk faktörleri incelenirken bireysel, ailevi, toplumsal nedenlerin yanında okula ait faktörlerin ayrı bir başlıkta değerlendirildiği görülmektedir (Kızmaz, 2006:58).

2.3.1. Ergenlik Döneminde Okulda Şiddet

Ergenlik döneminde meydana gelen şiddet olaylarının çoğu okul ortamında gerçekleşmektedir. Öğrenciler günlerinin büyük bir bölümünü okulda ya da okul ile ilgili aktivitelerde geçirmektedir. Ortalama haftada otuz saat kadar okulda kalan öğrenciler okul dışında da kurs veya dershanelere devam etmektedirler. Bu durum ergenlerin ev dışında geçirdikleri vaktin uzamasına neden olmaktadır (Kartal, 2010:29).

Okullarda yaşanan şiddet son yıllarda dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de çok sık ele alınan bir sorun haline gelmiştir. Okulda yaşanan şiddet olgusu zorbalıktan kavgaya, intihardan öldürmeye kadar geniş bir yer tutmaktadır (Bulut, 2008:24). Balkıs, Duru ve Buluş (2005:83), okulda yaşanan şiddet davranışının değişen boyutlarda olabileceğini ve bunların; zorbalık, taciz, psikolojik baskı, kavga, sözlü tehdit ya da silah kullanma, cinayet, çete şiddeti şeklinde ortaya çıkabileceğini vurgulamıştır.

Hurrelman, okulda şiddeti; okul içinde veya çevresinde etkin olan kişilerce okul malına ya da bireylere fiziksel, ruhsal zarar vermeyi amaçlayan her şey olarak tanımlarken, Martin; bir okul mensubunun (öğretmen, öğrenci, veli, ziyaretçi, çalışan) tehdit edilmesi, saldırıya uğraması, ya da okulda bulunan topluluk tarafından kişilerin mallarına zarar verilmesi durumunu şiddet olarak değerlendirir (Akt. Debarbieux, 2009:113).

Medyaya yansıyan şiddet olaylarına bakıldığında okullarda yaşanan şiddetin endişe verici boyutlara ulaştığı ve şiddet içeren olayların sayısında artış olduğu görülmektedir. Ülkemizde öğrenci kavgaları neticesinde meydana gelen fiziksel yaralanmalarla son bulan olaylar her gün artmaktadır (Memduhoğlu ve Taşdan, 2007:78).

Tezcan (1996:106), liselerde yaşanan şiddete neden olan unsurlar olarak; kız arkadaş sorunu, katı öğretmen davranışları, yoksulluk, medyanın etkisi, boş zaman

değerlendirme imkanlarının yetersizliği, polis muhbirliği, nedensiz şiddet olayları ve disipline ilişkin olayları belirtmektedir.

Verlinden, Hersen ve Thomas'a (2000) göre okulda şiddet olaylarına sebebiyet veren etkenler; kişilik bozukluğu, dürtüsellik ve hiperaktivite, psikiyatrik rahatsızlıklar, saldırganlık ve madde kullanımını içeren *kişisel faktörler*, aile içi zayıf iletişim, ailenin madde kullanması, aile içi şiddet, çocuk istismarı gibi *ailesel faktörler*, düşük okul bağlılığı, okul başarısızlığı, antisosyal arkadaş grupları, akran reddini içeren *akran grubu ve okul faktörü*, silaha kolay ulaşma, cinsiyete yüklenen roller, medyadaki şiddet görüntüleri ve kültürel normları içeren *sosyal ve çevresel* faktörler olmak üzere beş ana katogoride toplanmıştır (akt.Balkıs ve ark., 2005:83).

Kızmaz (2006:52-56), okullarda meydana gelen şiddet davranışının risk faktörü olarak; bireysel faktörler veya çocuğun özellikleri (düşük zeka, antisosyal davranış, öğrenme güçlüğü, motor beceri yetersizliği), aileye ilişkin faktörler (şiddet, boşanma, disiplinsizlik, yetersiz anne baba), toplumsal faktörler (silahın varlığı ve silaha kolay ulaşabilme, suçlu arkadaş grubunun varlığı, kitle iletişim araçlarının etkisi, uyuşturucu v.b.), okula ilişkin faktörler (okula bağlılığın düşüklüğü, düşük akademik başarı, okul koşulları) şeklinde dört başlık sıralamıştır.

Literatür incelendiğinde hem yurt dışında hem yurt içinde okulda şiddet konusunda yapılan araştırmaların sayısında artış gözlemlenmekle birlikte yapılan çalışmaların bulguları durumun ciddiyetini gözler önüne sermektedir (Avcı, 2010:19). Okullarda meydana gelen şiddet olaylarına ilişkin bilimsel araştırmalar hız kazanırken görsel ve yazılı basında yer okul şiddetine ilişkin haberler de bilimsel çalışmaların konusu haline gelmiştir. Okullarda yaşanan şiddet olaylarına ilişkin bazı araştırmalar şu şekildedir.

Bulut (2008:28-30), okullarda meydana gelen şiddeti, gazetelere ve televizyonlara yansıyan haberler aracılığıyla tespit etmek için ulusal yayın yapan 16 gazete ve 11 televizyon kanalında 2001-2006 yılları arasında yer alan haberleri incelemiş medyada yer almış olan 302 şiddet olayı tespit etmiştir. Meydana gelen

şiddet olayları teker teker incelenmiş araştırma sonucunda bazı verilere ulaşılmıştır. Verilerin bir kısmı şöyledir:

Meydana gelen şiddet vakalarının % 75 i okul binası içinde % 25 i okul dışında gerçekleşmiştir. Okul içinde gerçekleşen vakaların ise % 47 si sınıfta, % 33 ü koridorlarda, % 12 si tuvalet ve lavabolarda, % 8 i ise atölye ve laboratuvarda gerçekleşmiştir. Okul dışında gerçekleşen vakalar ise % 49 sokakta, %30 yurttan ve yatılı pansiyonda, %12 kafede ve % 9 dershanelerde meydana gelmiştir. Aynı araştırmada şiddet olaylarının nedenleri olarak en çok; tartışma, küfretme, vurma davranışları sıralanmış ardından ise cinsel taciz, laf atma, kız meselesi ve haraç gibi nedenler belirtilmiştir.

İstanbul'da yapılan bir araştırmada suç ve şiddetin okullardaki yaygınlığı araştırılmıştır. Buna göre son bir yıl içinde bir kavgada yer alan öğrencilerin oranı % 50 olarak bulunmuştur. Fiziksel kavga neticesinde yaralandığını belirtenler % 14,5, yaşamı süresince en az bir kişiyi yaralayanların oranı % 26,3, kendini güvende hissetmediği için okula gelmek istemediğini belirtenlerin oranı ise % 28,8 olarak bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgusu ise en fazla şiddet davranışı sergilenen yaş aralığının 15-16 olmasıdır (Ögel, Tarı ve Eke, 2005:2).

Ankara'da lise öğrencileri ile son üç ay içindeki şiddet davranışını tespit etmeye yönelik yapılan çalışmada; öğrencilerin %16,1' i şiddete maruz kaldığını , % 26,6' sı hem şiddetin uygulayıcısı hem de mağduru olduğunu belirtmiştir. Aynı öğrenci grubunun % 45,5'nin son üç ay içerisinde herhangi bir nedenden dolayı şiddet olayı ile karşılaştıkları belirtilmiştir (Özcebe, Üner ve Çetik, 2006:5).

Durmuş ve Gürkan (2003:8-10), lise öğrencilerinin şiddet eğilimlerini araştırdıkları çalışmalarında öğrencilerin en sık tekrar ettiğini söylediği dört olayı sıralamıştır. Buna göre ilk olarak öğrencilerin % 70,9'u en çok okul araç gereçlerine zarar verildiğinden, % 70,1'i okul çevresinde meydana gelen ve yaralanma ile sonuçlanan kavga olaylarından, % 70'i okul içinde çeşitli grupların arasında olan toplu kavgalardan, %63,7'si ise okulda bazı öğrencilerin paralarının çalınmasından veya özel eşyalarının kaybolmasından söz etmişlerdir.

Okul içinde veya çevresinde yaşanan şiddet olayları; meydana geldiği mekan, şiddet davranışın boyutu ve çeşitliliği bakımından farklılık arz etmektedir. Farklı boyutlarda ve türlerde meydana gelen şiddet olaylarının nedenleri de aynı şekilde çok faktörlüdür. Bu nedenler aile ve toplum kaynaklı olabileceği gibi bireyin kendinden ya da arkadaş çevresinden de kaynaklanabilir.

Son olarak okulda yaşanan şiddet, sonuçları bakımından da kaygı vericidir. Gözütok ve arkadaşları (2007:139), okulda ve ailede yaşanan şiddetin bir çok olumsuz neticesinin olabileceğini belirtmiştir. Bunlar; çocukta çeşitli ruhsal rahatsızlıkların meydana gelmesi, düşük benlik saygısı, korku, güvensizlik duygusu, yalan söyleme davranışı, okuldan veya evden kaçma, öfke ve kin duyma, intihara yönelme, yaralanma şeklinde ortaya çıkabilir.

2.3.2. Okulda Şiddet Davranışının Yordayıcıları

Ergenlik döneminde meydana gelen şiddet olaylarına ilişkin olarak risk faktörlerinin çeşitlilik gösterdiği bilinmektedir. Araştırmalar söz konusu risk faktörlerinin daha çocukluktan itibaren ortaya çıkabileceğini, gelişim süreçleri içerisinde şiddet davranışları sergileme ya da suç işleme şeklinde kendini gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalara bakıldığında şiddetin meydana gelmesinde; bireysel faktörler, aile ve topluma ilişkin faktörler, arkadaş ve akran gruplarının etkilerinden söz edilmektedir. Buna ek olarak şiddet davranışı gösteren ergenler farklı duygusal ve davranışsal sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır (Ellickson ve Saner 1997:986).

2.3.2.1. Okulda Şiddet Davranışının Bireysel Etkenlerle İlişkisi

Ergenlik dönemi şiddet davranışının yoğun görüldüğü bir dönemdir. Bu dönemde gençler kendini kanıtlamak, onurlu olduklarını ortaya koymak gibi nedenlerle çok kolay kavgaya karışabilir (Tarhan, 2004:135). Diğer taraftan

ergenlerde şiddet davranışına etki eden bireysel düzeydeki etmenler; biyolojik, psikolojik, davranışsal özellikler içermektedir. Biyolojik etkenlerin başında gelen cinsiyet farkı ve hormon yapısı daha çocukluk yıllarından itibaren erkeklerin oyunlarında kendini gösterir (TBMM, 2007:27).

Tekin (2011:18), bireysel nedenleri; bireyin aşırı alıngan olması, özgüven eksikliği, psiko-patolojik sorunlar, yetersiz öfke kontrolü, genetik yatkınlık, dikkat eksikliği, madde ve alkol kullanımı gibi başlıklar çerçevesinde ele almıştır.

Şiddet davranışının en üst seviyede görüldüğü dönem ergenlik dönemi olmasına karşın bu davranışın çocukluk yıllarına kadar uzandığı söylenebilir. Robins (1966), özellikle çocukluğun ilk dönemlerinde başlayan saldırganlık davranışı ile ergenlik ve yetişkinlik döneminde meydana gelen antisosyal davranış şeklinin şiddeti arasında ilişki olduğunu söylemiştir. Buna göre ergenlik dönemindeki antisosyal davranış ve şiddet davranışının temelinde çocukluk yıllarının antisosyal davranışları yatmaktadır (akt.Kızmaz, 2006). 0-8 yaş arası yapılan uzun süreli araştırmalar da göstermektedir ki çocuklukları zor geçen bireylerde daha erken ve daha güçlü saldırganlık davranışları görülmektedir (Debarbieux, 2009:168).

Daha önce de belirtildiği gibi diğer bir bireysel etken olan cinsiyet faktörü ele alındığında erkeklerin kızlara göre daha fazla şiddet davranışı gösterdiği belirtilmektedir. Çetin (2004:66), çalışmasında erkek ergenlerin kızlara göre şiddeti daha çok onayladıklarını, Yıldız ve Sümer (2010:167) ise yaptıkları araştırmada erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan davranış sergilediklerini bulmuştur. Yavuz (2009:57), ilköğretim 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin şiddet eğilimlerini ele aldığı çalışmasında şiddet davranışlarını iki başlıkta incelemiş; açıktan meydana gelen çatışma ve fiziksel yaralanmaların olduğu şiddet davranışı ve sahtekarlık, hırsızlık gibi doğrudan karşı karşıya gelmeyi gerektirmeyen şiddet davranışı olarak ayırmıştır. Her iki başlıkta da erkeklerin kızlara göre daha fazla şiddet eğilimine sahip oldukları belirtilmiştir.

2.3.2.2. Okulda Şiddet Davranışının Akranlarla İlişkisi

Ergenlik dönemi gençlerin ailelerinden daha çok dış çevreye özellikle de arkadaş grubuna yöneldikleri bir dönem olarak bilinmektedir. Gençler bu dönemde hayatlarının merkezine arkadaşlarını koymuşlardır. Dolayısı ile arkadaş grubundan son derece etkilenmektedirler (Taşdan, 2009:19). Aynı ortamda buldukları arkadaşları ile kendilerini bir grup olarak algılayan ergenler için en büyük arzularından biri “grup arzusuna” uyumdur. Ergen ve akran gruplarında bireyler benzer davranışlar sergileme eğilimindedir. Ergen gruplarında zamanla ve birlikte zaman geçirmenin de etkisi ile bütünlük duygusu ve “biz” duygusu ortaya çıkar. Bu yaklaşım zamanla kendi grubundan olmayan kişilere karşı zıtlama ve çatışmaların meydana gelmesine zemin hazırlar. Bu dönemde genç, grubun etkisine her zaman olduğundan daha açıktır (Kulaksızoğlu, 2002:90).

Akran grubu ergenlerin psikososyal gelişimleri bakımından da son derece önemli görülmektedir. Gençler özellikle aidiyet duygusu, duygusal destek ve davranışsal normları kazandıran yönleri bakımından akran gruplarını tercih etmekte ve bir grubun içinde yer almayı arzulamaktadır (Kızmaz, 2006:56).

Ergenlik dönemi içinde gençler birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal isteklerde bulunabilirler. Bu dönemde ergenler yetişkin rollerine hazırlanırken aile otoritesinden uzaklaşmakta ve yeni kimlikler denemektedirler. Bu kimlik deneme sürecinde davranış, konuşma ve giyim biçimi gibi konularda akranlarının kendisini desteklemesi ve onaylaması ergen için son derece önemlidir. Akran grupları genelde kişiler arası iletişimi biçimlendirmede yerinde bir işlev görür (Dahlberg ve Potter, 2001:8). Olumlu gelişen akran grupları öğrenci ergenlerin topluma uyum sağlamasında pozitif katkı sağlarken, olumsuz özelliklere sahip olan çete grupları davranış bozukluklarını meydana getiren bir etkiye sahiptir. Gençler grubun bir parçası olmanın gerektirdiği davranışları hiç düşünmeden ya da gruptan kopmanın endişesi ile kabul ederek riskli bir yola girerler (Buluç, 2006:14). Örneğin bir çocuğun 14 yaşındayken bir çetenin üyesi olması 18 yaşına geldiğinde herhangi bir şiddet olayına karışma riskini üç kat, 16 yaşındaki ergenlerinkini ise dört kat artırır (Debarbieux, 2009:170).

Ergenlerin suçlu ergen gruplarına daha çok diğer akran grupları tarafından kabul görmediklerinde katıldıkları ifade edilmektedir. Akran gruplarınca kabul görmeyen ergenler bu durumu sosyal başarısızlık olarak değerlendirmektedir. Birçok dışlanmış saldırgan çocuk akranlarıyla aralarındaki davranışları doğru algılamakta güçlük çekmektedir. Bu çocuklar başkalarının davranışlarının kendilerine yönelik düşmanca duygular içerdiğini düşünmekte ve kendilerinin başkaları üzerindeki davranışlarının etkilerini değerlendirmede yetersiz kalmaktadırlar (Cillessen, 2002:49).

Şiddet davranışı gösteren ergenler şiddet davranışı göstermeyen diğer ergenlerle karşılaştırıldığında bu ergenlerin bazı farklı sorunlarla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Madde kullanmak, okula devam etmeme, başarısızlık, şiddet içermeyen bazı suçlar (dolandırıcılık, hırsızlık) bu sorunlardan bir kaçıdır (Ellickson ve Saner, 1997:987).

Vernberg ve Jacobs (1999), erken ergenlik döneminde şiddete yönelik tutum ve akran grupları arasında şiddetle ilgili bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Toplam 1033 ergenle yapılan çalışmada öğrenciler farklı etnik gruptan olan iki okuldan seçilmiştir. Söz konusu araştırmada şiddete yönelik tutum, kendisi akran kurbanı olma ve başkasının akran kurbanı olmasına yönelik iki farklı ölçek kullanılmıştır. Akran kurbanı olma yada akrana yönelik olumsuz davranışı ölçen ölçek sözel saldırganlık, fiziksel saldırganlık, ilişkiyi kesme, birilerini dışlama ve dedikodu yapma gibi durumları içeren ilişki konularında bilgi toplamayı amaçlamaktadır. Tutum ve inançları ölçmek içinde tutum ölçeği kullanılmıştır. Sonuçta iki ölçekten elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak şiddete yönelik tutum ile saldırgan davranış arasındaki ilişki bulunmuştur. Saldırganlığın haklılığına yönelik inanç ile akranların şiddet davranışı göstermesi ilişkili bulunmuştur. Kız ve erkek öğrenciler şiddete yönelik ne kadar olumlu tutuma sahiplerse arkadaşlarına karşıda o kadar saldırgan içerikli davranışta bulunmaktadırlar (akt. Çetin, 2004:36).

Yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi öğrencilerin akran grupları ile çokça vakit geçirdiği yerler olan okullar akran etkileşiminde hem olumlu hem de olumsuz tarafları ile son derece önemli görülmektedir.

2.3.2.3. Okulda Şiddet Davranışının Aileyle İlişkisi

Öğrencilerin şiddet eğilimlerine bakılırken göz önünde bulundurulması gereken en önemli unsurlardan biri de ailedir. Okullarda boy gösteren şiddet olaylarının temeli; ergenlerin çocukluk yıllarında aile içindeki sosyalleşme biçimine kadar uzanmakta, aile içindeki sosyalleşme süreci kişilik gelişimine etki etmektedir. Okul öncesi süreçte aile içindeki sosyalleşmenin yanlış veya eksik olması, ileri dönemlerde şiddet davranışı ve suça bulaşma açısından ciddi risk teşkil etmektedir (Kızmaz, 2006:53).

Çocuğun eğitimin temeli ailede atılmaktadır. Günümüzde olumsuz çevre koşullarının da etkisi ile ailenin çocuk üzerindeki etkisi daha da önem kazanmıştır. Doğumdan itibaren çevresindeki varlıkların etkisi altında olan çocuklar bu etkilerin yansımaları ile varoluşlarındaki potansiyeli ortaya koyarak gelişme içerisinde olacaklardır (Binbaşıoğlu, 2000:37). Aile ve okul birbiri ile etkileşim içinde olan kurumlardır. Aile içindeki huzur ve sağlıklı etkileşim, çocuğun ruhsal gelişimini olumlu etkilediği kadar arkadaş ilişkilerini ve okuldaki durumunu da olumlu etkiler (Ertuğrul, 2005). Diğer taraftan okulda meydana gelen şiddet olaylarının temelinde de aile içinde yaşananların etkisi vardır. Şiddetin var olduğu ailelerde yetişen çocuklar geleceğin şiddet uygulayan yetişkinlerini ve toplumunu meydana getireceklerdir (Avcı, 2010:9).

Okulda görülen şiddet aile faktörleri açısından incelendiğinde; en güçlü işaretler olarak, ailedeki suç işleme eğilimi, ailelerin çocuklarına kötü muamelesi, aileden birinin çocuğu taciz etmesi, ailelerin çocuklarının okulları ile ilgili konularda ilgisiz olması, çocuğun ihmal edilmesi en önemli etkenler olarak görülmektedir. Buna karşın koruyucu önlemler olarak ise ailelerin, çocukların okul hayatı ile ilgili

duyarlı davranması, öğretmenler ile sıkı bir işbirliği içinde bulunması görülmektedir (Debarbieux, 2009:169).

Yapılan araştırmalardaki bulgular değerlendirildiğinde aile yapısındaki bozulma suçun meydana gelmesindeki temel faktörlerden biri olarak gözükmektedir. Bu bozulma ailenin yapısından çok ailede çocuklara olan destek ve ilginin azalması ile ilgilidir. Suç ve şiddete eğilimli çocukların ailelerine bakıldığında bu ailelerin, çocuklarına gerekli ilgi ve alakayı göstermeyen, otoriter, katı bir disiplin uygulayan, kendi içinde çatışma yaşayan ve fiziksel cezalara karşı olumlu tutum sergileyen özelliklere sahip oldukları görülmektedir (Buluç, 2006:10).

Koç (2011:143), aile içinde yaşanan şiddetin, okulda yaşanan şiddetin önemli kaynaklarından biri olduğunu belirtir. Buna göre şiddet davranışı gösteren bireylerin şiddet davranışı göstermeyenlere göre aile içinde daha çok şiddete maruz kaldıkları söylenebilir. Bu saptama çocukluk döneminde şiddet davranışına maruz kalmış çocukların ileri dönemlerde daha fazla şiddet davranışı göstermeleri olasıdır sonucunu çıkartmamızı sağlamaktadır (Kızmaz, 2006:55).

Ebeveynlerin davranışları ile çocukları için örnek teşkil ettiklerinin farkında olması, evde öğrenilen davranış kalıplarının okulda çocukların sergileyeceği muhtemel davranışlara kaynaklık edeceği gerçeğinin bilinmesi gereklidir. Ebeveynlerin şiddete karşı tutumlarını açık ve net bir şekilde belirleyerek çocuklarına yol gösterici olmaları çocukların şiddeti bir çözüm aracı olarak görmemesi açısından son derece önemlidir. Bunun yanı sıra ebeveynlerin çocukları ile oluşturacakları güven ilişkisi sayesinde çocuklarının arkadaşlarından ve buldukları ortamdan haberdar olması da eğitim ortamındaki şiddet riskini azaltacaktır (İçli, 2007:350).

Avcı (2010) tarafından 1410 lise öğrencisi üzerinde aile yapı ve atmosferinin okul şiddetine etkisinin konu edildiği araştırmada aile ve okulda şiddete ilişkin önemli bulgular elde edilmiştir. Buna göre ailede şiddete maruz kalmak, ebeveynlerin tutumları, ebeveynlerin eğitim durumu, ebeveynin alkol kullanması, çocuğun saldırganlık durumu öğrencilerin okulda şiddet davranışında bulunmasını

ciddi şekilde etkilemektedir. Söz konusu araştırmada öğrencilerin % 53'ü psikososyal şiddete maruz kaldığını belirtirken, % 42,4 ü fiziksel şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre ailede şiddete uğrayan öğrencilerin uğramayanlara göre daha fazla şiddet davranışı gösterdiği, anne babasının tutumunun ilgisiz olduğunu düşünen öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu, saldırganlık düzeyi yüksek öğrencilerin daha fazla şiddet eyleminde bulunduğu saptanmıştır. Sağlıklı bir aile ortamında bulunmanın ise öğrencilerin şiddet davranışı göstermesinin önündeki en büyük engel olduğu belirtilmiştir (Avcı, 2010:41).

2.3.2.4. Okulda Şiddet Davranışının Toplumla İlişkisi

Okuldaki şiddeti ele alırken şiddetin toplumsal ve çevresel nedenleri de irdelenmelidir. Sosyal bir varlık olan insan toplumla sürekli etkileşim halinde bulunmaktadır. Bu etkileşim sayesinde şiddeti hiç bilmeyen insan bile yer aldığı sosyal çevre ve toplum içinde şiddeti öğrenebilir (Tekin, 2011:19). Şiddetin toplum içinde nasıl bir yer edindiği, toplum tarafından nasıl anlamlandırıldığı da önemlidir. Şiddet bir yaşam biçimi olarak algılanıyorsa sorun olarak görülmez hatta sorun çözmenin bir yöntemi olarak kabul görür (Ergil, 2001:40).

Genel olarak şiddetin toplumsal nedenleri arasında; çeşitli ailesel nedenler, ekonomik yetersizlikler, göç, olumsuz çevre koşulları, uyuşturucu madde kullanımı, hızlı kentleşme, akran ve arkadaş grubunun olumsuz özellikleri, medya ve toplumsal değer yargılarının zarar görmesi sayılabilir (Koç, 2011:102). Dahlberg ve Krug (2001:13), toplumsal faktörleri sıralarken; toplumunun problemlerin çözümünde en uygun yöntem olarak şiddeti destekleyen tutumlarını, ana babaya ait haklara çocukların mutluluğundan daha fazla önem veren normları, kadınlar ve çocuklar üzerinde erkeğin egemenliğini sert bir şekilde yerleştiren normları da saymışlardır.

Toplumda yer alan şiddet her ne şekilde olursa olsun bireysel kalmayıp sosyal yaşam içerisinde toplumun bir problemi haline gelmekte, şiddet davranışına ilişkin örnekler arttıkça ve yaygınlaştıkça bu davranışlar ciddi risk teşkil etmektedir. Öyle ki toplum; şiddet eylemleriyle iletişim kuran, şiddetin yolunu ve yöntemini meydana

getiren, şiddetin eğitimini ve öğretimini veren bir okul haline gelmektedir. Karşısına çıkan problemleri çözmeye örnek bir rol modeline sahip olamayan gençler statü kazanmak, varlığını ispatlamak, saygı görmek için çözüm yolu olarak şiddete başvurmayı tercih etmektedir. Özellikle okul çağındaki çocuk ve gençlerin eğitiminde anne babanın, öğretmenin, toplumun, yakın ve uzak çevrenin; baskıya dayalı, saldırgan, şiddete başvuran, suçlayan tarzda davranış örnekleri sunması gençlerin benzer davranışları benimsemesine yol açacaktır. Araştırmalar göstermektedir ki 15-20 yaş aralığındaki gençlerde suç işleme oranları daha fazladır (Köknel, 2000: 46-48).

Cillesen (2002:48), şiddete maruz kalmanın şiddeti artırdığını belirtmektedir. Öğrencilerin toplumda, ikamet ettikleri yerlerde, gittikleri okul ortamında herhangi bir şekilde şiddete maruz kalmaları ya da şiddetin buldukları ortamda yaygın olması şiddet olaylarının artmasına meydan verecektir. Diğer bir deyişle toplumda şiddet olayı ne kadar yaygın o kadar sıradanlaşmakta ve normal bir davranış şekli olarak algılanmaktadır (Kızmaz, 2006:56).

Şiddet davranışına etki ettiği düşünülen diğer bir toplumsal unsur da medya ve kitle iletişim araçlarının kullanımınıdır. Medyanın gelişen dünyada etkisini görmezden gelmek mümkün değildir hatta insan davranışları üzerinde medyanın önemli bir rolü olduğu bilinmektedir (Palabıyıkıoğlu,1997:123). Günümüzde özellikle televizyon çocuklar ve gençler üzerinde en az okullar kadar etkili olmakta, televizyonlarda sunulan olumsuz modeller ve davranışlar öğrenenlerde kalıp davranış olarak yerleşmekte ve gençler şiddete yönelik tutumlar sergilemektedir (Çınar, 2007:4).

Bazı araştırmalar göstermiştir ki televizyonda ve medyada şiddet içeren görüntüler, şiddetin hakim olduğu savaş ve terörizm görüntüleri, şiddete yönelen bilgisayar oyunları gençler üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Sosyal öğrenme kuramında da belirtildiği üzere çocukların ve gençlerin öğrenme davranışları üzerinde; evde, toplumda ve çevrelerinde gördükleri unsurlar son derece etkilidir. Medyadaki şiddet unsurları çocukların ve gençlerin hiçte sağlıklı olmayan

davranışlar geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır (Davidson ve Canivez, 2012:3662.

Kızmaz (2006:57), medyadaki şiddetin çocuklar ve gençler üzerinde üç temel etkisinin olduğunu belirtmektedir. Birinci olarak medyada şiddet görüntülerine muhatap olan çocukların yüksek düzeyde saldırgan tutum sergileyecekleri ve akranlarına karşı saldırgan davranışlarda bulunacakları varsayılmaktadır. İkinci olarak ise, uzun şekilde ve kronik bir biçimde medya şiddetine maruz kalan bireylerin şiddet davranışına ve onun sonuçlarına giderek duyarsız kalacakları ve şiddet olaylarına karşı sıradan bir durum gibi davranmaya başlayacakları yönündeki yaklaşımdır. Buna göre çocuklar silah kullanma, ateş etme, yaralama, patlama gibi olaylara karşı normal bir durummuş gibi bir algı geliştirebilir. Son olarak televizyonda şiddet görüntüleri izleyen çocukların “kötü dünya sendromu” geliştirdikleri düşünölmektedir. Bu sendroma yakalanan çocuklar ileriki hayatlarında sürekli başlarına bir şiddet olayı gelecek korkusu yaşamakta ve bu duygu onlarda giderek aratan bir huzursuzluğa neden olmaktadır.

Tokdemir ve arkadaşları (2003), ilköğretim öğrencilerinin izledikleri tv programının içeriğine yönelik bir araştırma yapmışlardır. Buna göre ilköğretim öğrencilerinin en az çocuk programlarını izledikleri (%0.4) en fazla ise şiddet içeren yerli veya yabancı dizileri (%21.9) izledikleri tespit edilmiştir. Aynı çalışmada fiziksel şiddet içeren biçimde kavga edenlerin (%85,1) şiddet içerikli yerli veya yabancı dizi izleyenlerde en yüksek (%79.4) orana sahip olduğu görülürken, pembe dizi (%59.2) ve çocuk programı izleyenlerde (%41.7) en düşük oranda olduğu bulunmuştur (akt.Ünalmiş, 2010:48).

Amerikan psikiyatri derneğinin verilerine göre ABD’de bir çocuk günde ortalama 4 saat tv izlemekte 18 yaşına gelene kadar yaklaşık 16000 cinayet, 200000 fiziksel şiddet sahnesi izlemektedir. Ülkemizde ise Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından yapılan bir araştırmaya göre çocuklar günde ortalama 3.42 saat tv izlemekte 17 yaşına gelene kadar yaklaşık 60000 cinayet, ölüm yada yaralanma sahnesi izlemektedir (akt.Ünalmiş, 2010:48).

Şiddet davranışının bütün toplumsal unsurlarla az ya da çok ilişkili olduğu söylenebilir. Çocuklarda ve gençlerde antisosyal davranış geliştirme, şiddete başvurma, saldırgan tutum sergileme gibi olguların tek nedeni medya şiddetine maruz kalma olmasa da, medyanın şiddetle ilişkisi müdahale edilmesi gereken bir gerçektir.

2.4.Okula Bağlılık Duygusu

Okula bağlılık, öğrencilerin okulları ve akademik yaşantılarının çeşitli boyutları ile olan ilişkileridir. Genel anlamda okula bağlılık ile ifade edilmek istenen, öğrencinin okul, okul çalışanları ve okulun kazandırmak istediği akademik ideallerle olan ilişkisidir (Maddox ve Priz, 2003:31).

Fred Newmann öğrenci bağlılığını, öğrencinin öğrenmeye psikolojik yatırım yapması olarak tanımlamaktadır. Bağlılık düzeyi yüksek olan öğrencilerin, okulun sunduklarından daha fazlası için çaba sarf ettikleri, sadece yüksek not için uğraşmadıkları, öğrenilenleri içselleştirip uyguladıkları belirtilmektedir. Bu tanıma göre, bağlılık düzeyi yüksek öğrenci, öğrenmek için içsel motivasyon sağlamış, sadece iyi notlar almak, öğretmeninin takdirini kazanmak veya iyi bir okula kabul edilmek için değil; öğrenmeyi seven, anlamaya ve yeterli olma konusunda motive olmuş öğrencidir (akt.Savtekin, 2011:19).

Cueto ve arkadaşları (2009:277), öğrencilerin okula olan bağlılıklarını öğrencilerin arkadaşlarına, öğretmenlerine karşı olumlu duygular hissetmesinin yanı sıra okul kurallarına karşı uyumlu olma, okuldaki sosyal aktivitelere katılma ve derslere karşı ilgili olma şeklinde açıklamışlardır.

Silins ve Mulford (2004:51) ise okula olan bağlılığı; düzenli bir şekilde okula devam etme, ders dışı sosyal etkinliklerde bulunma, sınıf içinde ve okul genelinde alınan kararlara katılma, kendi fikirlerini ifade edebilme, öğrencinin arkadaşları ve öğretmeni ile ilişkisini anlamlandırma düzeyi olarak açıklamaktadır.

2.4.1. Okul Bağlılığı Çeşitleri

Yapılan çalışmalarda okul bağlılığı çok yönlü olarak ele alınmıştır. Fredricks, Blumenfeld ve Paris (2004:60), çalışmalarında okul bağlılığını bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutları ile ele almışlardır.

Duyuşsal boyut, öğrencinin arkadaşlarına ve öğretmenlerine yönelik duyularını ifade etmektedir. Örneğin öğrencinin okul personeline ya da arkadaşlarına yönelik olumlu şeyler hissetmesi gibi. Davranışsal boyut, öğrencinin dışarıdan gözlenebilen davranışlarını kapsamaktadır. Öğrencinin spor, dans, tiyatro gibi etkinliklere katılması davranışsal boyut kapsamında yer almaktadır. Bilişsel boyut ise öğrencinin okulu, arkadaşları ve okul çalışanları ile ilgili düşünce inanç ve algılarını içermektedir (Jimerson, Campos ve Grief 2003:9).

Schlechty (2001:72), okul bağlılığını öğrencilerin çalışma ve okula ait sorumluluklarını yerine getirme durumuna göre beşe ayırmıştır. Bunlar özgün bağlılık, sembolik bağlılık, pasif uyma, geri çekilme ve isyandır. Bu kavramlar sırası ile şöyle açıklanmıştır.

1. *Özgün Bağlılık*: Öğretimin kendi gereksinimlerini karşıladığına inanan “özgün bağlılık” geliştirmiş öğrenciler beklentilere uygun davranış sergilerler. Öğretimde kullanılan araç gereçleri uygun bulan bu öğrenciler örneğin kişisel olarak ilgisini çektiği için bir kitabı okur, bir problemin çözümüne yönelik çaba sarf eder.
2. *Sembolik Bağlılık*: Okula “Sembolik bağlılık” geliştiren öğrenciler, uyumlu davranışlar sergilerler ,sorumluluklarını yerine getirirler ancak bunu, kuralları içselleştirdikleri için değil otoriteye karşı gelmemek için yaparlar. Amaç ödevin sorumluluğundan kurtulmaktır. Örneğin sadece bir dersten geçmek için kitap okumak gibi.
3. *Pasif Uyma*: Pasif olarak uyum gösteren öğrenciler çalışmalardan veya ödevlerden kurtulmak için gereken en az çabayı sarf ederler. Bir konuya ilişkin

çalışma yaparken bu öğrenciler ayrıntılara dikkat etmez ve sadece çalışmanın kabul görmesini ve çalışmanın sorumluluğundan kurtulmayı arzu ederler.

4. *Geri Çekilme*: Hem resmi hedefleri hem de resmi hedeflere ulaşmak için gerekli olan araç ve yöntemi reddetmek anlamına gelir. Öğrenciler bazen kendilerinden istenileni yapamayacakları hissine kapıldıkları, bazen de kendilerinden tam olarak ne istenildiğini bilmedikleri için ciddi akademik çalışmalardan geri çekilmeyi tercih ederler.
5. *İsyan*: Okula karşı “isyan” içerisinde olan öğrenciler kendilerine verilen hiçbir ödevi veya çalışmayı kabul etmez, bunların yerine kendilerine başka hedefler koymayı tercih ederler. Bu öğrenciler öğrenme ile iyi not almanın ilişkilendirilmesini reddederler. Öğrenme yerine notları önemser ve nota ulaşmak için kopya çeker ya da öğretmenlerin kendilerinden daha az beklenti içinde olması için çaba sarf ederler.

Cernkovich ve Giordino (1992), okul bağlılığının dört temel alt boyutu olduğunu öne sürmüşlerdir. Bunlar; “Okula Bağlanma”, “okul personeline bağlanma”, “ okul sorumluluğu” ve “okul aktivitelerine katılma” şeklinde sıralanmıştır (akt.Maddox ve Prinz, 2003:32-33). Buna göre *okula bağlanma* alt boyutu ile öğrencinin okula ilişkin duyguları ve kendini okulda güvende hissetmesi ifade edilirken, *okul personeline bağlanma* alt boyutu ile öğretmenlere olan bağlanma duygusunun yanında; idarecilere, okul psikolojik danışmanlarına, hizmetlilere ve diğer okul çalışanlarına olan bağlılıkta ifade edilmiştir (Maddox ve Prinz, 2003:33). *Okul sorumluluğu* alt boyutu ise öğrencilerin okuldaki faaliyetlere katılması ve okulun öğrencinin hayatındaki önem derecesini ifade etmektedir. Bağlılık derecesi yüksek olan öğrenciler, okulun amaçlarını ve standartlarını kabul ederler. Yüksek not alma, geleceğe ilişkin amaçlar edinme ve ders çalışma gibi unsurlar bu kapsamda değerlendirilmiştir. Son olarak *Okul aktivitelerine katılma* alt boyutunda öğrencinin okul aktivitelerinde davranışsal olarak yer alması ifade edilmiştir.

2.4.2. Okul Bağlılığına Etki Eden Faktörler

Okul bağlılığı okulu tamamlama sürecinin önemli bir ögesidir. Araştırmalar evde ve okulda alınan sosyal desteğin okul bağlılığını artırdığını göstermiştir. Çok yönlü bir fenomen olan okul bağlılığını ailenin yanı sıra öğrenciye ve okula ait özelliklerin de etkilediği görülmektedir (Estell ve Perdue 2013:326). Okul ortamının yeterliliği, öğrencilerin öğretmenlerle olan ilişkileri, akran grubu, öğrencilerin okul yönetimine katılması gibi etkenler okul bağlılığına etki eden unsurlar olarak sayılabilir (Özdemir v.d., 2010:215). Bu faktörleri başlıklar halinde ele alacak olursak;

Okul Ortamı: Öğrencilerin okulları ile ilgili olumlu düşünce ve tutumlara sahip olması onlar için aynı zamanda okul ortamının tatmin edici bir ortam olması ile de ilgilidir. Bireye sunulan kaliteli ve pozitif bir eğitim ortamı tatmin duygusu sağlayacaktır (Sarı, 2007:71). Olumlu bir okul ikliminde öğrenme ve akademik gelişimin daha kaliteli olmasının yansısı öğrenciler ve öğretmenler arasında da olumlu ilişkiler gelişecektir. Okul ortamından kaynaklanan memnuniyet duygusu öğrencilerin okula bağlılıklarını artıracaktır (Özdemir v.d., 2010:214).

Okulun fiziksel yapısının ihtiyaçları karşılaması, öğrencinin okul içinde kendisini güvende hissetmesi, okulun öğrenciye sunduğu sosyal imkanların çeşitliliği ve öğrencinin okula ilişkin genel tutumunun olumlu olması öğrencilerin okul bağlılıklarına olumlu etki etmektedir.

Öğretmen Faktörü: Öğrencilerin okulla olan ilişkilerinde en önemli unsurlardan biri de öğretmenlerdir. Öğretmenlerin öğrencilerle iyi ilişki içinde olması ve öğrencileri desteklemesi öğrencilerin okul memnuniyetini ve okula olan bağlılığını artırmaktadır (Özdemir v.d., 2010:215).

Öğrencilerin öğrenme bağlılığının merkezinde öğretmen vardır. Öğretmenler, öğrenciler için okul yaşamının kalitesini belirleyen değişmez unsurdur. Öğrencinin katılımını sağlayabilen öğretmenler zor durumlarda bile öğrencinin motivasyonunu sağlayarak öğrencilerin öğrenmeye karşı daha bilinçli olmasını sağlayabilir.

Öğretmenler öğrenciler tarafından model olarak görülür, kişilikleri ve tarzları ile öğrenciler üzerinde etkili olabilirler (Schlechty, 2001:116).

Öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki bir diğer etkisi ise kendi alanlarındaki yeterlilikleridir. Öğretmenlerin alanlarındaki yetkinliği ve öğrencilerin bunu algılama şekli öğrencilerin okul bağlılığı üzerinde etkilidir. Bu durum öğretmenlerin öğrencilere öğretmeye çalıştıkları içerik konusunda kendi yeterliliklerinin üst düzeyde olmasını gerekli kılmaktadır (Schlechty, 2001:116).

Marks (2000), öğretmen ile olumlu ve iyi ilişkiler geliştiremeyen öğrencilerin okulu bırakma olasılığının yüksek olduğunu belirtirken öğretmenlerden destek gören öğrencilerin okul ortamına karşı yüksek bağlılık gösterdiğini belirtmiştir (akt.Arastaman,2006:29).

Can (2008:91), öğrencilerin okula bağlılık düzeylerini bazı değişkenlere göre incelediği araştırmasında öğretmene bağlılık alt boyutunda kız öğrencilerin erkeklere göre anlamlı derecede öğretmene bağlılığının yüksek olduğunu ve yine ailesi tam olan öğrencilerde öğretmene bağlanma düzeyinin parçalanmış aileden gelen öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur.

Okul Yönetiminin Etkisi: Öğrencilerin okula bağlılığına etki eden unsurlardan bir diğeri de okuldaki yöneticilerdir. Okul yöneticisi öğrencilerin okul bağlılığını ve öğrenmeye etki eden unsurları bilmeli, tanımalı ve bunlar için ölçümler geliştirmelidir. Birçok araştırma göstermiştir ki öğrencinin başarı ve bağlılık düzeyi üzerinde okul yönetiminin dolaylı etkisi vardır (Schlechty, 2001:162).

Akran Grubu: Öğrencilerin akanları ile kurduğu ilişkiler okula bağlılığa etki eden bir diğer faktördür. Connell ve Klem (2004), öğrencilerin destekleyici ve ilgili bir arkadaş grubuna sahip olduğu okullarda okuldan tatmin olduğunu ve okula karşı olumlu tutumlar geliştirdiğini belirtmiştir (akt.Arastaman, 2006:55).

Kinderman, lise öğrencilerinin akran gruplarıyla yüksek bağlılık geliştirmelerinin okul yılları boyunca öğrencilerin davranışsal bağlılığını da artırdığını saptamıştır. Çocuklukta ve ergenlikte arkadaş grubu tarafından desteklenmeyen öğrenci okula devam etme ve doğru davranışlar geliştirme yönünden risk altındadır (Fredricks v.d., 2004:77).

Estell ve Perdue (2013:332), öğrencilere aile, okul ve akranları tarafından sağlanan sosyal desteğin duyuşsal ve davranışsal bağlılıkla ilişkisini inceledikleri araştırmalarında akranlardan gelen sosyal desteğin duyuşsal bağlılıkla ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Aynı araştırmada öğretmen desteğinin okul bağlılığı üzerindeki etkisinin eşzamanlı olabileceği ve kısa süreli bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılırken akran desteğinin ise davranışsal bağlılıktan öte duyuşsal bağlılık için daha güçlü bir yordayıcı olduğu sonucuna varılmıştır.

Okul bağlılığına ilişkin Murray ve Greenberg (2000), tarafından yapılan araştırmada, öğrencilerin öğretmenleriyle olan ilişkileri ile okula bağlılıkları arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın verileri 289 ilkokul öğrencisinden toplanmıştır. Araştırmanın sonuçları, öğretmenlerini olumlu ve duygusal olarak destekleyici algılayan öğrencilerin okula bağlılık düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir (akt. Can, 2008:23).

Yapılan bir başka çalışmada Stewart (2003), lise öğrencilerinin okul ortamına uygun olmayan davranışlarını, öğrencilerin bireysel özellikleri ve okulun özelliklerinin ne derecede açıkladığını belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada bireysel özellikler olarak akran desteği, okul bağlılığı, okul etkinliklerine katılım, okul sorumluluğu ve not ortalaması ele alınmıştır. Araştırma 528 liseden 10. sınıfa devam eden 10578 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları göstermiştir ki öğrencilerin okula bağlanması, okul sorumluluğu ve okul kurallarına olan inancı ile okul ortamına uygun olmayan davranışlar arasında negatif yönde bir ilişki vardır (akt. Can, 2008:25).

Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında ise Arastaman (2006:92), lise birinci sınıf öğrencilerinin okula bağlılığını incelediği araştırmasında okul bağlılığını azaltan nedenler olarak sınıf mevcutlarının fazlalığı, öğrencilerin okulda mutlu

olmaması, öğrencilerin başaracaklarına dair inançlarının olmaması gibi etkenlerin öne çıktığı görülmüştür. Aynı araştırmada kız öğrencilerin okul bağlılığı erkekler göre anlamlı düzeyde yüksek çıkarken annenin eğitim düzeyi arttıkça okula bağlılığın da arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Uslu (2012:62), ilköğretim öğrencilerinin okula yönelik aidiyetini öğrenci-öğretmen, akran ve aile desteği açısından incelediği çalışmasında öğrencilerin okula yönelik aidiyet geliştirmelerinde temel belirleyici unsurun öğretmenleri ve akranları ile kurduğu olumlu ilişki olduğunu ifade etmiştir.

Yurt dışında ve yurt içinde yapılan çalışmalara bakıldığında okula bağlılığa etki eden unsurların çok yönlü olduğu görülmektedir. Okul ortamının, öğretmen ve akran ilişkilerinin, okulun fiziki özelliklerinin ve aileden alınan sosyal destek gibi değişkenlerin okul bağlılığı ile ilgili olduğu söylenebilir.

2.4.3. Ergenlerde Şiddet Davranışının Okula Bağlılık Duygusu İle İlişkisi

Ergenlik döneminde öğrencilerin mahalle ve okulda daha fazla zaman geçirmeleri, çevre ve okulun ergenlerin davranışları üzerindeki etkisini artırmaktadır (Sümer ve Çetinkaya, 2010:162). Bu dönemde okula karşı yüksek bağlılık geliştiren öğrencilerin okulu bırakma, devamsızlık yapma ve olumsuz davranış geliştirme olasılıkları daha azdır. Ergen sağlığı üzerinde yapılan boylamsal çalışmaların sonuçları ergenlerin, intihar, madde kullanımı, duygusal problemler ve şiddet olayları gibi riskli davranışlarının okulla zayıf ilişki geliştirmesinden kaynaklandığını göstermektedir (McNeely, Falci, 2004:1).

Yapılan araştırmalar düşük düzeyde gelişen okula bağlılığın şiddet davranışının önemli nedenlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur (Kızmaz, 2006:58). Hirschi (1969), 4000 lise öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmasında okul gibi geleneksel kurumlara olan bağlılık duygusunun azalması ile suç işleme oranlarının artış eğilimi göstermesi arasında bir ilişki saptamıştır.

Mertoğlu ve arkadaşları (2008) tarafından İstanbul'da 13 okulda 799 öğrenci ile yapılan şiddetin okula bağlı nedenleri ve alınabilecek önlemler konulu araştırmada, öğretmen tutumları ve okul yöneticisi davranışlarının yanında okula bağlılık duygusu da şiddeti etkileyen faktörler arasında yer almıştır.

Bir diğer araştırmada Balkıs, Duru ve Buluş (2005) , ilköğretim II. Kademe öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile okula aidiyet duygusu, özyeterlik inançları, şiddete yönelik inançlar, medya ve arkadaş grubu ile olan ilişkilerini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini İzmir ve Denizli illerinde ilköğretim II. kademe öğrencileri gören, yaşları 11 ile 15 arasında değişen, 257'si kız ve 260'ı erkek öğrenci olmak üzere toplam 517 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma bulguları şiddete yönelik tutumun, şiddete kaynaklık eden nedenlerden; medya, arkadaş grubu ve şiddete inanç ile pozitif yönde ilişkili olduğunu, buna karşın aidiyet duygusu ve öz yeterlik inancı ile negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; yaşça daha büyük olan, cinsiyeti erkek olan, okula aidiyet duygusu ve öz yeterlik düzeyi düşük olan öğrencilerin şiddet eğilimlerinin daha yüksek olabileceği belirtilmiştir. Araştırma net olarak ortaya koymuştur ki bireyin şiddet eğilimi ile aidiyet duygusunun bir fonksiyonu olarak okula bağlılık duygusu arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile yüksek şiddet eğilimine sahip bireyler kendilerini okulun anlamlı bir parçası olarak algılamaktan yoksun bulunmaktadır.

Bozkurt (2010:66), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından incelediği çalışmada düşük düzeyde okul bağlılığı gösteren öğrencilerin orta ve yüksek düzeyde okul bağlılığına sahip öğrencilere göre daha fazla şiddet yanlısı olduklarını bulmuştur. Aynı araştırmada orta düzeyde okul bağlılığı gösteren öğrencilerin de yüksek düzeyde okul bağlılığı gösteren öğrencilere göre daha fazla şiddet yanlısı oldukları saptanmıştır.

Söz konusu araştırmaları sonuçlarına bakıldığında ergenlik döneminde okula bağlılık duygusu ile şiddet davranışı arasında ilişki olduğu görülmektedir.

2.5. Tutumlar

Tutumun, şiddeti yordayan etmenlerden biri olarak kabul edilmesi, şiddete yönelik tutumların ölçülmesi ve tutumların tanımlanması gerekliliğini de beraberinde getirmektedir (Çetin, 2004:53). Buradan hareketle bu bölümde “tutum” kavramı, tutumun öğeleri ve tutum-şiddet ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

2.5.1. Tutumun Tanımı

Tutum, “bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir (İnceoğlu, 2010:13).

Kağıtçıbaşı, (1999:103) tutumun bireye atfedilen bir eğilim olduğunu, bu eğilimin asgari koşulunun ise zihinsel değerlendirmeler olduğunu ifade eder. Bu zihinsel değerlendirmeler bireyin davranışları ile gözlenebilir hale gelmektedir.

Diğer bir deyişle tutum, çevrenin tanımlanabilir bir özelliğine karşı duyulan yakınlık veya iticiliktir. Durumlara, nesnelere, kişilere yönelik hoşlanma-hoşlanmama şeklinde duygu olarak ortaya çıksa da tutumlar, tutum nesnelere hakkındaki inançlarla yakından ilgilidir (Atkinson v.d., 1995:721).

Tutum bireyin bir nesne, olay ya da durum ile ilişkilendirilmesi ve bu bağlamda bir davranışın başlatılması sürecinde aktif rol oynayan bir öğedir. Tutum, tavıralıya ya da tepkiye konu olacak ilişki veya etkileşim ortamının meydana gelmesinden davranışın başlaması ve bitimine kadar etkindir. Tutumlar davranışa etki ederken aynı şekilde davranışlar da gelişim süreçleri içerisinde kendilerine etki eden tutumların değişmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle denilebilir ki tutumlar ve davranışlar karşılıklı etkileşim içindedirler (İnceoğlu, 2010:18).

2.5.2. Tutumun Öğeleri

Rosenberg ve Hovland'a (1960) göre, tutumun bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç ögesi bulunmaktadır. Birbirleri ile ilişki içerisinde olan bu üç öge aynı tutum nesnesine yöneliktir (akt. Kağıtçıbaşı,1999:105).

Bilişsel Öğesi: Bilişsel öğe; tutumun konusunu oluşturan kişi, durum, olay ya da objeyle ilgili sahip olunan her türlü bilgi, tecrübe, inanç ve düşünceyi içerir. Bilişsel öğe, bireyin genelde çevresindeki uyaranlara karşı daha önceki deneyimlerinin sonucu ya da birikimi ile oluşur (İnceoğlu, 2010:25). Yaşantı sonucu oluşan bu birikim bireylerin çevreleri ile ilişkilerinde kullandıkları bir bilgi sistemi meydana getirmekte ve çevreden gelen uyaranlar gruplanarak birbiri ile ilişkilendirilmektedir (Baysal, 1981:14).

Duygusal Öğesi: Bireyin tutum nesnesine karşı olumlu ya da olumsuz duygularını içermektedir. Tutum nesnesine yönelik olan duyguların değerlendirilmesi neticesinde tutumlar belirlenebilir. Duygusal tepkiler sözel ya da sözel olmayan biçimlerde ortaya çıkabilir. Hayranlık ya da nefretin, takdir etme ya da hor görmenin sözel olarak ifade edilmesi sözel duygusal tepki iken jest ve mimik gibi bedensel tepkiler sözel olmayan duygusal tepkimelerdir (Ajzen,1988:127).

Davranışsal Öğesi: Bireyin belli bir uyarıcı grubundaki tutum konusuna karşı davranış eğilimini yansıtır. Söz konusu davranış eğilimleri sözler veya davranışlardan gözlemlenebilir. Bunlar bireyin alışkanlıkları, normları ve doğrudan tutum nesnesi ile ilişkili olmayan tutumlarının da etkisi altındadır. Bu nedenle davranışsal öğeyi ele alırken iki tür davranışı birbirinden ayırmak gerekmektedir. Bunlardan biri duygusal davranış diğeri ise kuralsal (normatif) davranıştır. Duygusal davranış tutum nesnesinin hoşça giden ya da gitmeyen bir durum ile ilişkilendirilmesi sonucu ortaya çıkarken normatif davranış ise doğru davranışın ne olduğu ile ilgili inançlara dayalı ortaya çıkmaktadır. Bu inançların temelinde içinde yaşanılan grup ya da toplumun etkisi söz konusudur (İnceoğlu, 2010:25-27).

Özetle söz konusu üç öge birbiri ile etkileşim halindedir ve tutum öğeleri kendi arasında tutarlılık gösterir (Atkinson v.d., 1995:726), birinde ortaya çıkan bir değişiklik, tutarlılığı korumak için diğer öğelerde de zincirleme değişim meydana getirir. Öyle ki bir bireyin tutum nesnesine karşı tavrının olumlu-olumsuz değişmesi ona karşı tutumun zihinsel ve davranışsal ögesinin de tekrar düzenlenmesini gerekli kılar.

2.5.3. Tutum ve Davranış İlişkisi

Tutum ve davranış arasında çok basit olmasa da bir ilişki söz konusudur. Öncelikle davranışlar tutumu etkilemektedir ve davranışlar tutumu değiştirebilir (Smith ve Mackie, 1995:35).

İkinci olarak tutumlar davranışları etkiler, tutum nesnesine yönelik olumlu ya da olumsuz yaklaşım davranışlar üzerinde etkili olabilir. Davranış ve tutum arasında ilişki bulunması her zaman birbirlerinin takip ettikleri anlamına gelmez. Örneğin bir kişi medyada yer alan şiddet görüntülerinden nefret etse de şiddet içeren filmler izleyebilir. Tutum davranış üzerindeki birçok etkenden biri olmakla birlikte bazen güçlü, bazen zayıf olabilir. Kimi zaman sosyal ve toplumsal normlar tutumlardan daha güçlü olurken bunların baskısının olmadığı zamanlarda tutumlar davranışları daha çok etkiler (Smith ve Mackie, 1995:37).

Tutum değişikliğine karşı gösterilen ilgi, tümüyle tutumların davranışları etkilediği varsayımından kaynaklanmaktadır. Bu konuda bugüne dek yapılan araştırmalarda tutumun davranışa etkisi kanıtlanmaya çalışılmıştır. Ancak tutum-davranış tutarsızlığının ortaya konulduğu araştırmalardan sonra tutumların davranışlar üzerinde neden sürekli bir şekilde etkili olmadığı üzerine araştırmalar yapılmış ve tutumların davranışları hangi koşullarda etkilediğine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Kağıtçıbaşı, 1999:114-115).

Tutumlar davranışlara yol gösteren eğilimler olarak düşünülebilir. Bunun yanında tutumların davranışları ne kadar etkilediği ve davranışların tutumlara etkisinin ne oranda olduğu sorusuna verilecek cevaplar önem arz etmektedir. Bir

kişinin bir konuya ilişkin tutumunun bilinmesi o konudaki davranışı ile ilgili tahminde bulunmak için tek başına yeterli midir? Ya da tutum tek başına davranışın oluşmasına etki eder mi? Bu soruların cevabı; davranış, tutum ve ortamsal etkileşimin sonucunda meydana gelmektedir şeklinde verilebilir (Kağıtçıbaşı, 1999:109-112).

Tutum ve davranış arasındaki ilişki aynı zamanda tutumun kendi doğasından da etkilenir. Bu ikisi arasındaki ilişkiyi etkileyen özellikler; tutumun bilişsel ve duygusal öğeleri arasındaki tutarlılığın derecesi, tutumun kişisel yaşantıların temelini oluşturup oluşturmadığı, kişinin tutumuna karşı beğenisi, kabul etmesi ve zamanla durağan bir hal alıp almadığından etkilenir. Bilişsel ve duygusal öğeler arasındaki tutarlılığın derecesi tutum davranış arasındaki ilişkinin derecesi ile doğru orantılıdır. Örneğin ölümle cezalandırmanın toplum düzeni için gerekli olduğunu düşünen biri ölüm cezasını içtenlikle destekliyorsa bilişsel tutarlılık yüksektir ve bu durumda davranışla tutum arasındaki ilişkinin yüksek olması beklenir (Michiner ve ark.,1990, akt. Kartal, 2010: 43).

Davranışlar sadece tutumlardan değil bunun yanı sıra diğer insanların davranışlarından ve beklentilerinden de etkilenmektedir. Bazen tutumların başka insanlar tarafından öğrenilme olasılığı sıkıntılı durumların ortaya çıkmasına neden olabilir. Özellikle de tutumların çevredeki diğer insanlar tarafından kabul görmeyeceği düşüncesi tutum-davranış arasındaki ilişkiyi büyük oranda düşürür. Bu bireylerin tutumlarına paralel hareket etmelerine engel bir durum teşkil eder (Çetin, 2004: 60).

Özetle tutum davranış arasındaki ilişki tek yönlü değildir. Kendi içinde bilişsel öğe duygusal öğeyi etkilerken, duygusal öğenin sonucu olarak kişi davranışında bulunur. Genel olarak kişinin güçlü bir tutuma sahip olması, ortamsal etkenlerin bireyi etkilemediği durumlarda tutum-davranış arasındaki ilişkiyi güçlendirir ve kişinin tutumuna paralel bir davranış ortaya koyma olasılığını artırır (İnceoğlu, 2010: 22-23).

2.5.4. Tutum - Şiddet İlişkisi

Genel olarak yapılan tutum tanımlarında tutuma ilişkin üç temel özellik vurgulanmaktadır. Bunlardan birincisi tutumların sosyalleşme sürecinde öğrenilmiş olmasıdır (Çetin, 2004:61). İnsanlar tutumları ile doğmazlar, tutumlar daha bebeklikten başlayarak şekillenmeye başlar. Anne baba, ilk tutum kaynakları olmakla birlikte zamanla çevre, medya, içinde bulunulan arkadaş grubu gibi etmenler tutumların oluşmasında rol oynar. Yapılan araştırmalar çok küçük yaşlardan itibaren tutumların oluşmaya başladığını göstermektedir (Bolat, 2010:29). Konuya ilişkin Clark ve Clark'ın (1958) ABD'de yaptıkları bir araştırma üç yaşındaki zenci çocukların insanlardaki siyah beyaz ayrımı yapabildiklerini ve beyazı siyaha üstün gördüklerini ortaya koymuştur. Söz konusu araştırmada çocuklar beyaz bebekleri siyahlara tercih etmişler ve siyah bebekleri “pis” , “kötü” olarak nitelendirmişlerdir. Bu durum çocukların bu yaşta tutuma ilişkin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal öğelerin oluşmaya başladığını göstermektedir. Bu yaşta temellenen tutumların çocukların ileriki yaşlardaki davranışlarını da etkileyeceği belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2009:122).

İkinci olarak tutumların davranışa yol açan eğilimler olduğu ifade edilmektedir. Tutumların davranışa dönüşmesinde kişinin tutum objesi ilgili düşünce, duygu ve daha önceki deneyimleri kişinin tutum objesine karşı nasıl bir davranımda bulunacağına etki etmektedir. Ajzen ve Fishbein (1975, 1980), tutumların davranışa etkisini araştırmak üzere çalışmalar yapmış ve davranışların temelinde belli bir neden olduğu fikrinden hareketle “Planlanmış Davranış Kuramını” Geliştirmişlerdir. Buna göre kişinin tutumu öznel değerlere, davranışsal kontrolü ise niyetine etki ederek davranışa yön vermektedir (akt.Kağıtçıbaşı,1999:115).

Tutumlara ilişkin son özellik olarak ise tutumların oluşumuna etki ettiği davranışların bir nesneye yönelik olarak tutarlılık göstermesidir (Çetin, 2004:54).

Şiddet davranışı ve tutumlar arasındaki ilişki düşünüldüğünde hem öğrenilmiş olma tarafı ile hem de toplumsal kaynakların etkisi bakımından tutum, davranışın

meydana gelmesinde ekilidir. Anne-baba tutumları ve televizyonda tanık olunan olumsuz modeller gibi birçok neden şiddetin benimsenmesine etki etmektedir (Yüce, 2001:38).

Hoşgör (2006:24), şiddet olgusunun geleneksel değerler ve toplumsal cinsiyete dayalı olarak bir şekilde yer bulduğunu, okul ve aile ortamında şiddete maruz kalınmasının bu durumu zamanla sıradanlaştırdığını ve şiddete yönelik tutumu etkilediğini belirtmiştir. Dolayısı ile kişilerin şiddete yönelik tutumları, bireysel ve sosyal alanda şiddetin yaşanma sıklığı ile yakından ilgilidir. Şiddete yönelik olumlu tutuma sahip bireyler şiddetin uygulayıcısı ya da mağduru olarak daha çok şiddetle karşı karşıya gelirken, şiddete yönelik olumsuz tutuma sahip bireylerin şiddetten uzak kalacağı düşünülmektedir (Ünalnı, 2010:60).

Bireylerin şiddete yönelik tutumlarının temelindeki bir diğ er unsur ise bireyin özellikle ergenliğ e kadar olan dönemde her şeyin merkezinde kendini görmesidir. İsted iğini elde edemeyen bireyler bunun için bir suçlu arar ve bunu çevresine sözel olarak ifade ettiğ inde ise aşığ ılanma, kınanma ya da şiddet davranışı ile karşı karşıya kalabilir. Bu süreçte oluş an şiddet öncesi davranış kalıpları, gelecekte tutum olarak şiddet eğ iliminin temelini oluşturur (Yapıcı, 2006:3).

Şiddete yönelik tutum ile ilgili olarak yapılan çalışmalar şiddete yönelik olumlu tutum ile şiddet davranışı arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Balkıs, Duru ve Buluş (2005) yapmış oldukları çalışmada ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Buna göre şiddete ilişkin olumlu görüş ve inanca sahip olan öğrencilerin diğ er öğrenciler ile kıyaslandığında daha çok şiddet eğ iliminde olabilecekleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Ünalnı (2010) tarafından lise öğrencileri ile yapılmış olan bir başka aşt ırmada ise geçmişte şiddete maruz kalmış öğrencilerin şiddet yönelik daha olumlu tutum sergiledikleri sonucun ulaşılmıştır.

Özetle ifade edilirse tutum ve davranış arasında her zaman eylemle sonuçlanmasa da bir ilişki söz konusudur. Buradan hareketle yapılan çalışmalar da

göz önünde bulundurulduğunda tutum davranışın önemli bir yordayıcısı olarak ifade edilebilir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasında anlamlı düzeyde ilişki olup olmadığı, şiddete yönelik tutumun bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Beylikdüzü ilçesindeki devlet liselerinde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Beylikdüzü ilçesi sınırları içerisinde 11 adet lise bulunmaktadır. Bu okullarda yaklaşık 10250 öğrenci bulunmaktadır. 2012-2013 eğitim öğretim yılında Beylikdüzü ilçesindeki liselerden 6 tanesi random yöntemiyle seçilmiştir. Seçilen her okuldan da 2-3'er sınıf random örnekleme yöntemiyle seçilip toplam 461 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin okul türlerine göre dağılımı aşağıdaki gibidir.

Çizelge 1. Okul Türü Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Okul Türü	f	%	%geç	%yığ
Anadolu Lisesi	83	18	18	18
Genel Lise	207	44,9	44,9	62,9
Fen Lisesi	49	10,6	10,6	73,5
İmam Hatip Lisesi	122	26,5	26,5	100,0
Toplam	461	100	100,0	

Çizelge 1’de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin 83’ü (% 18) anadolu lisesi, 207’si (%44,9) genel lise, 49’u (%10,6) fen lisesi ve 122’si (%26,5) imam hatip lisesi öğrencisidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla, öğrencilerin bazı özelliklerini belirleyebilmek için “Kişisel Bilgi Formu” araştırmacı ve danışman tarafından hazırlanmıştır. Öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarını belirleyebilmek için Çetin (2004), tarafından geliştirilmiş olan “Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği” , öğrencilerin okula bağlılık duygusunu belirleyebilmek için Arastaman (2006), tarafından geliştirilmiş olan “Okul Bağlılığı Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Örnekleme oluşturan öğrencileri çeşitli yönleri ile tanımak amacıyla araştırmacı ve danışman tarafından hazırlanan form 9 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular, araştırma kapsamında ele alınan bağımsız değişkenler ile ilgili bilgi sağlamaktadır. Sorular sırasıyla: Öğrencinin; cinsiyeti, sınıf düzeyi, yaşı, öğrenim gördüğü okul türü, anne babanın evlilik durumu, anne-baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, ailenin algılanan ekonomik durumu ve anne-babanın çalışma durumu ile ilgilidir.

3.3.2. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği

Ölçek, ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını belirleyebilmek için Çetin (2004) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek tek boyutludur ve 10 maddeden oluşmaktadır. Likert tipi olarak geliştirilen ölçekte en düşük puan 10, en yüksek puan 50'dir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması, şiddete yönelik olumlu bir tutuma sahip olmayı ifade etmektedir. Ölçekte tersten yorumlanacak madde bulunmamaktadır.

Ölçekteki önermelere öğrenciler cevap vermiştir. Öğrencilerden 5 basamaklı likert ölçek tipine göre derecelendirme yapmaları istenmiştir. Her madde için ölçek cevapları 1'den 5'e kadar şu şekilde derecelendirilmiştir: Hiç katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum(4), Tamamen katılıyorum (5). Öğrencilerden bu seçeneklerden birini işaretlenmesi istenmiştir.

Şiddete yönelik tutum ölçeğinin 10 madde için Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Spearman Brown iki yarım test güvenilirliği .86 olarak bulunmuştur (Çetin, 2004: 64).

3.3.3. Okula Bağlılık Ölçeği

Okul Bağlılığı Ölçeği, Arastaman (2006) tarafından geliştirilen öğrencilerin okula bağlılık durumlarını ölçen, 1-5 arası puanlanan likert tipi bir ölçektir. Ölçek 27 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekteki önermeler (1) Hiç katılmıyorum, (2) Az katılıyorum, (3) Orta derecede katılıyorum, (4) Çok katılıyorum, (5) Pek çok katılıyorum seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları ve soru dağılımları şu şekildedir.

Çizelge 2. Okul Bağlılığı Ölçeği Alt Boyutları, Soru Sayısı ve Soru Numaraları

Okul Bağlılığı Ölçeğinin Alt Boyutları	Soru Sayısı	Soru Numaraları
Öğrencinin içsel bağlılığı	9	1,2,3,4,5,6,7,8,9
Okul ortamı bağlılık ilişkisi	6	10,11,12,13,14,15
Okul programı bağlılık ilişkisi	4	16,17,18,19
Okul yönetimi bağlılık ilişkisi	5	20,21,22,23,24
Öğretmen bağlılık ilişkisi	3	25,26,27

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları için, Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı kullanılmıştır. Öğrencinin içsel bağlılığı alt boyutunda alfa .826, okul ortamı bağlılık ilişkisi alt boyutunda alfa .785, okul programı bağlılık ilişkisi alt boyutunda alfa .756, okul yönetimi bağlılık alt boyutunda alfa .653 öğretmen bağlılık ilişkisi alt boyutunda alfa .697'dir. Toplamda ise alfa .985 olarak bulunmuştur (Arastaman, 2006:67).

3.4. Verilerin Toplanması

Uygulama Aralık 2012-Ocak 2013 tarihleri arasında yapılmıştır. Uygulama yapabilmek için İstanbul il Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmış ve uygulamanın yapılacağı okullar random seçim yöntemiyle belirlenmiştir. Uygulanacak okullardaki psikolojik danışmanlara bilgi verilmiş ve psikolojik danışmanlardan uygulayıcı olarak yardım alınmıştır. Her uygulamadan önce araştırma konusu öğrencilere ifade edilmiştir. Öğrencilerin cevaplamaları içtenlikle yapmaları için araştırmanın amacı, önemi, kişisel kimlik bilgilerinin gerekli olmadığı ve verilerin gizli tutulacağı öğrencilere ifade edilmiştir. Ayrıca veri toplama araçlarının nasıl yanıtlanacağına ilişkin de açıklama yapılmıştır. Öğrencilerin cevaplamayı yaklaşık 30 dakikada yaptıkları gözlemlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu (KBF), Şiddete yönelik Tutum Ölçeği (ŞYTÖ), Okul Bağlılığı Ölçeği (OBÖ) 495 öğrenciye uygulanmıştır. Daha sonra cevap kağıtlarının genel kontrolleri yapılmış; eksik ya da birden fazla seçenek işaretlenmiş olan ve geçersiz bulunan 34 öğrenciye ait cevap kâğıdı değerlendirme dışı bırakılmış, geçerli olan 461 cevap kağıdı değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerini yapmak amacıyla SPSS 16.0 paket programı kullanılmıştır.

Grubun genel yapısı ile ilgili bulgular, frekans ve yüzdelerle ortaya konulmuştur. Araştırmanın birinci alt problemi olan öğrencilerin şiddete yönelik tutumu ile okula bağlılık duygusunun ne düzeyde olduğunu belirlemek için aritmetik ortalama, standart sapma ve ortalamanın standart hatası kullanılmıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan öğrencilerin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını analiz etmek için pearson momentler korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan şiddete yönelik tutumun cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. Şiddete yönelik tutumun öğrencilerin sınıf düzeyi, yaş, okul türü, anne eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA analizlerinin anlamlı çıktığı durumlarda gruplar arası farklılıkları belirlemek için homojen varyanslarda Scheffe analizi kullanılmıştır. Şiddete yönelik tutumun baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, algılanan gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere için Kruskal Wallis H analizi kullanılmıştır. Şiddete yönelik tutumun anne babanın medeni durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek ve kardeş sayısına göre hangi gruplar arasında farklılık olduğunu belirlemek üzere ise Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR VE YORUM

4.1 Grubun Genel Yapısına İlişkin Bulgular

Örneklem grubundaki öğrencilere ait sosyo-demografik verilerin frekans ve yüzde dağılımları aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Çizelge 3. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	F	%	%geç	%yığ
Erkek	254	55,1	55,1	55,1
Kız	207	44,9	44,9	100,0
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 3’te görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin 254’ü (%55,1) erkek, 207’si (%44,9) ise kızdır.

Çizelge 4. Sınıf Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Sınıf Düzeyi	F	%	%geç	%yığ
9. Sınıf	98	21,3	21,3	21,3
10. Sınıf	117	25,4	25,4	46,6
11. Sınıf	174	37,7	37,7	84,4
12. Sınıf	72	15,6	15,6	100
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 4’de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin 98’i (%21,3) 9. sınıfta, 117’si (%25,4) 10. sınıfta, 174’ü (%37,7) 11.sınıfta, 72’si (%15,6) 12. sınıfta öğrenim görmektedir.

Çizelge 5. Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş	F	%	%geç	%yığ
15 yaş	99	21,5	21,5	21,5
16 yaş	138	29,9	29,9	51,4
17 yaş	167	36,2	36,2	87,6
18 yaş	57	12,4	12,4	100,0
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 5’de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin 99’u (%21,5) 15 yaşında, 138’i (%29,9) 16 yaşında, 167’si (%36,2) 17 yaşında, 57’si (%12,4) 18 yaşındadır.

Çizelge 6. Anne-Babanın Medeni Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Medeni Durumu	f	%	%geç	%yığ
Birlikte	437	94,8	94,8	94,8
Ayrı	24	5,2	5,2	100,0
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 6’da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin 437’sinin (%94,8) ebeveyni birlikte, 24’ünün (%5,2) si ebeveyni ayrıdır.

Çizelge 7. Anne Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Anne Eğitim Durumu*	F	%	%geç	%yığ
Okul mezunu değil	44	9,5	9,5	9,5
İlkokul	154	33,4	33,4	43,0
Ortaokul	99	21,5	21,5	64,4
Lise	116	25,2	25,2	89,6
Üniversite ve üstü	48	10,4	10,4	100,0
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 7’de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin annelerinin

44'ü (%9,5) herhangi bir okul mezunu değilken (“okur yazar değil” ve “okur yazar” seçenekleri örneklem sayısı yeterli olmadığı için “okul mezunu değil” seçeneği altında birleştirilmiştir), 154'ü (%33,4) ilkokul, 99'u (%21,5) ortaokul, 116'sı (%25,2) lise ve 48'i (%10,4) ise üniversite ve üstü (“üniversite” ve “yüksek lisans ve üzeri” seçenekleri örneklem sayısı yeterli olmadığı için “Üniversite ve üstü” seçeneği altında birleştirilmiştir) mezunudur.

Çizelge 8. Baba Eğitim Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Baba Eğitim Durumu*	F	%	%geç	%yığ
Okul mezunu değil	20	4,3	4,3	4,3
İlkokul	91	19,7	19,7	24,1
Ortaokul	102	22,1	22,1	46,2
Lise	152	33,0	33,0	79,2
Üniversite ve üstü	96	20,8	20,8	100,0
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 8’de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin babalarının 20’si (%4,3) herhangi bir okul mezunu değilken (“okur yazar değil” ve “okur yazar” seçenekleri örneklem sayısı yeterli olmadığı için “okul mezunu değil” seçeneği altında birleştirilmiştir), 91’i (%19,7) ilkokul, 102’i (%22,1) ortaokul, 152’si (%33) lise ve 96’sı (%20,8) ise üniversite ve üstü (“üniversite” ve “yüksek lisans ve üzeri” seçenekleri örneklem sayısı yeterli olmadığı için “Üniversite ve üstü” seçeneği altında birleştirilmiştir) mezunudur.

Çizelge 9. Kardeş Sayısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Kardeş Sayısı	f	%	%geç	%yığ
1 kardeş	25	5,4	5,4	5,4
2 kardeş	172	37,3	37,3	42,7
3 kardeş	153	33,2	33,2	75,9
4 kardeş ve üstü	111	24,1	24,1	100,0
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 9’da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin 25’i (%5,4) 1, 172’si (%37,3) 2 kardeş, 153’ü (%33,2) 3 kardeş ve 111’si (%24,1) ise 4 ve daha fazla kardeştir.

Çizelge 10. Algılanan Gelir Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Algılanan Gelir Düzeyi	F	%	%geç	%yığ
Düşük	26	5,7	5,7	5,7
Orta	405	87,8	87,8	93,5
Yüksek	30	6,5	6,5	100,0
Toplam	461	100,0	100,0	

Çizelge 10’da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin 26’sı (%5,7) ailesinin düşük gelir grubunda olduğunu, 405’i (%87,8) ailesinin orta gelir grubunda olduğunu, 30’u (%6,5) ise yüksek gelir grubunda olduğunu belirtmiştir.

4.2. Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde örneklem grubundaki öğrencilerin şiddete yönelik tutumları ve okula bağlılık düzeyleri arasındaki ilişki, ayrıca şiddete yönelik tutumun bazı değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.2.1. Şiddete Yönelik Tutum İle Okula Bağlılık Düzeyine İlişkin Bulgular

Çizelge 11. Öğrencilerin Şiddete Yönelik Tutum İle Okula Bağlılık Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Puan	N	\bar{x}	SS	Sh _{\bar{x}}
Şiddete Yönelik Tutum	461	25,15	7,8	0,36
Okula Bağlılık	461	89,75	19,16	0,89
Toplam	461			

Çizelge 11’de görüldüğü üzere araştırma grubundaki öğrencilerin şiddete yönelik tutum ölçeğinden (ŞYT) aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 25,15$ standart sapması $SS = 7,8$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}} = 0,36$ olarak; okula bağlılık ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x} = 89,75$ standart sapması $SS = 19,16$ ve ortalamanın standart hatası $Sh_{\bar{x}} = 0,89$ olarak hesaplanmıştır.

Şiddete yönelik tutum ölçeği ve okula bağlılık ölçeğinden öğrencilerin aldıkları puanlar ortalama değerler ile karşılaştırıldığında şiddete yönelik tutum ölçeğinden 224 (%52,9) öğrencinin 25,15’ ten daha yüksek puan aldığı, okula bağlılık ölçeğinden ise 235 (50,9) öğrencinin 89,75’ten daha küçük puan aldığı görülmüştür.

4.2.2. Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği İle Okula Bağlılık Ölçeğine İlişkin Bulgular

Çizelge 12. Şiddete Yönelik Tutum İle Okula Bağlılık Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki

Değişkenler	N	R	p
Şiddete Yönelik Tutum	461	-,296	P<,001
Okula Bağlılık			

Çizelge 12’de görüldüğü üzere şiddete yönelik tutum ölçeği ile okula bağlılık ölçeğinden elde edilen puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla yapılan pearson korelasyon analizi sonucunda değişkenler arasındaki ilişki negatif yönde anlamlı bulunmuştur ($r = -0,296$; $p < ,001$). Şiddete yönelik tutum puanları arttıkça okula bağlılık puanları azalmaktadır. Yani öğrenciler şiddete yönelik olumlu tutum sergiledikçe okula bağlılık düzeyleri düşmektedir.

4.2.3. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Şiddete Yönelik Tutuma İlişkin Bulgular

Çizelge 13. Şiddete Yönelik Tutumun Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	\bar{x}	ss	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	p
Şiddete Yönelik Tutum	Kız	207	24	8,49	0.59	-2,762	459	,006
	Erkek	254	26	7,23	0.45			

Çizelge 13'te görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan Bağımsız Grup T Testi sonucunda, grupların aritmetik ortalamalarının arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=-2,762$; $p<,05$). Söz konusu fark erkek öğrencilerin lehine gerçekleşmiştir. Yani erkek öğrenciler kızlara göre daha şiddet yanlısı bir tutuma sahiptir.

4.2.4. Sınıf Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 14. Şiddete Yönelik Tutumun Sınıf Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f , \bar{x} ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Şiddete Yönelik Tutum	9.sınıf	98	22,9	8,55	G.Arası	1480,879	4	493,626	8,328	0,000
	10.sınıf	117	27,9	8,25	G.İçi	270088,561	457	59,275		
	11.sınıf	174	24,4	6,53	Toplam	28569,440	460			
	12.sınıf	72	25,5	8,12						
	Toplam	461	25,1	7,88						

Çizelge 14'te görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ($F=8,328$; $p<,001$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Bu sonucun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için, öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş; varyansların ($p>,05$) homojen olduğu görülmüştür. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 14.1. Şiddete Yönelik Tutumun Sınıf Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
9.sınıf	10.sınıf	-4,97	1,05	0,000
	11.sınıf	-1,46	0,97	0,520
	12.sınıf	-2,58	1,19	0,197
10.sınıf	9.sınıf	4,97	1,05	0,000
	11.sınıf	3,51	0,92	0,002
	12.sınıf	2,38	1,15	0,234
11.sınıf	9.sınıf	1,46	0,97	0,520
	10.sınıf	-3,51	0,92	0,002
	12.sınıf	-1,12	1,07	0,780
12.sınıf	9.sınıf	2,58	1,19	0,197
	10.sınıf	-2,38	1,15	0,234
	11.sınıf	1,12	1,07	0,780

Çizelge 14.1'de görüldüğü üzere, şiddete yönelik tutum puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda 10. sınıf öğrencilerinin 9. ve 11. sınıf öğrencilerine göre şiddet yanlısı bir tutuma sahip oldukları bulunmuştur ($p<,01$).

4.2.5. Yaşa Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 15. Şiddete Yönelik Tutumun Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Şiddete Yönelik Tutum	15 yaş	99	22,8	8,32	G.Arası	705,683	3	235,228	3,858	0,01
	16 yaş	138	26,0	8,23	G.İçi	27863,757	457	60,971		
	17yaş	167	25,4	7,14	Toplam	28569,440	460			
	18 yaş	57	26,1	7,66						
	Toplam	461	25,1	7,88						

Çizelge 15'te görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun yaşa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ($F=3,858$; $p<,05$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Bu sonucun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için, öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş; varyansların ($p>,05$) homojen olduğu görülmüştür. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 15.1. Şiddete Yönelik Tutumun Yaşa Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	<i>p</i>
15 yaş	16 yaş	-3,20	1,02	0,022
	17 yaş	-2,53	0,99	0,089
	18 yaş	-3,32	1,29	0,089
16 yaş	15 yaş	3,20	1,02	0,022
	17 yaş	0,66	0,89	0,908
	18 yaş	-0,12	1,22	1,000
17 yaş	15 yaş	2,53	0,99	0,089
	16 yaş	-0,66	0,89	0,908
	18 yaş	-0,78	1,19	0,934
18 yaş	15 yaş	3,32	1,29	0,089
	16 yaş	0,12	1,22	1,000
	17 yaş	0,78	1,19	0,934

Çizelge 15.1’de görüldüğü üzere, şiddete yönelik tutum puanlarının yaş değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda 16 yaşındaki öğrencilerin 15 yaşındaki öğrencilere göre şiddet yanlısı tutuma sahip olduğu bulunmuştur. ($p < ,05$).

4.2.6. Okul Türüne Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 16. Şiddete Yönelik Tutumun Okul Türüne Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

		<i>f</i> , \bar{x} ve <i>ss</i> Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Şiddete Yönelik Tutum	Anadolu Lisesi	83	25,4	7,34	G.Arası	1643,882	3	547,961	9,300	0,000
	Genel Lise	207	24,6	7,73	G.İçi	26925,559	457	58,918		
	Fen Lisesi	49	20,9	6,62	Toplam	28569,440	460			
	İmam Hatip Lisesi	122	27,5	8,16						
	Toplam	461	25,1	7,88						

Çizelge 16’da görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun okul türüne göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ($F=9,300$; $p<,01$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Bu sonucun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için, öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş; varyansların ($p>,05$) homojen olduğu, olduğu görülmüştür. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 16.1. Şiddete Yönelik Tutumun Okul Türüne Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
	Genel Lise	0,77	0,99	0,894
Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	4,50	1,38	0,015
	İmam Hatip Lisesi	-2,13	1,09	0,282
	Anadolu Lisesi	-0,77	0,99	0,894
Genel Lise	Fen Lisesi	3,72	1,21	0,026
	İmam Hatip Lisesi	-2,91	0,87	0,012
	Anadolu Lisesi	-4,50	1,38	0,015
Fen Lisesi	Genel Lise	-3,72	1,21	0,026
	İmam Hatip Lisesi	-6,63	1,29	0,000
	Anadolu Lisesi	2,13	1,09	0,282
İmam Hatip Lisesi	Genel Lise	2,91	0,87	0,012
	Fen Lisesi	6,63	1,29	0,000

Çizelge 16.1’de görüldüğü üzere, şiddete yönelik tutum puanlarının okul türü değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda Anadolu Lisesi, Genel Lise ve İmam Hatip Lisesi

öğrencilerinin şiddete yönelik tutum puanları Fen Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin şiddete yönelik tutum puanları Genel lise öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < ,05$).

4.2.7. Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 17. Şiddete Yönelik Tutumun Anne-Babanın Medeni Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	P
Şiddet Yönelik Tutum	Birlikte	437	228,74	99959	4256	-1,55	,120
	Ayrı	24	272,17	6532			
	Toplam	461					

Çizelge 17’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının anne-babanın medeni durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda ($z = -1,55$; $p > ,05$) grupların ortalaması arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır;

4.2.8. Annenin Eğitim Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 18. Şiddete Yönelik Tutumun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Puan	Grup	f, \bar{x} ve SS Değerleri				ANOVA Sonuçları				
		N	\bar{x}	SS	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Şiddete Yönelik Tutum	Okul mezunu değil	44	27,0	7,47	G.Arası	837,565	4	209,391		
	İlkokul	154	25,0	7,60	G.İçi	27731,875	456	60,816		
	Ortaokul	99	25,1	8,25	Toplam	28569,440	460		3,443	0,009
	Lise	116	26,0	8,03						
	Üniversite ve üstü	48	21,7	7,10						
	Toplam	461	25,1	7,88						

Çizelge 18’de görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun annenin eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ($F=3,443$; $p<,01$) grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur.

Bu sonucun ardından farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla tamamlayıcı post-hoc analizlerine geçilmiştir. Hangi post-hoc tekniğinin kullanılacağına karar vermek için, öncelikle varyansların homojenliği denetlenmiş; varyansların ($p>,05$) homojen olduğu görülmüştür. Bu nedenle Scheffe testi tercih edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Çizelge 18.1. Şiddete Yönelik Tutumun Annenin Eğitim Düzeyine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları

Gruplar (i)	Gruplar (j)	$\bar{x}_i - \bar{x}_j$	$Sh_{\bar{x}}$	p
Okul mezunu değil	İlkokul	2,09	1,33	0,652
	Ortaokul	1,94	1,41	0,753
	Lise	1,01	1,38	0,970
	Üniversite ve üstü	5,38	1,62	0,029
ilkokul	Okul mezunu değil	-2,09	1,33	0,652
	Ortaokul	-0,14	1,00	1,00
	Lise	-1,07	0,958	0,867
	Üniversite ve üstü	3,29	1,28	0,166
Ortaokul	Okul mezunu değil	-1,94	1,41	0,753
	İlkokul	0,14	1,00	1,00
	Lise	-0,93	1,06	0,942
	Üniversite üstü	3,43	1,37	0,182
Lise	Okul mezunu değil	-1,01	1,38	0,970
	İlkokul	1,07	0,95	0,867
	Ortaokul	0,93	1,06	0,942
	Üniversite ve üstü	4,36	1,33	0,032
Üniversite ve üstü	Okul mezunu değil	-5,38	1,62	0,029
	İlkokul	-3,29	1,28	0,166
	Ortaokul	-3,43	1,37	0,182
	Lise	-4,36	1,33	0,032

Çizelge 18.1’de görüldüğü üzere, şiddete yönelik tutum puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere yapılan Scheffe analizi sonucunda annesinin eğitim düzeyi, okul mezunu olmayanlar ve lise mezunu olan öğrenciler, annesinin eğitim düzeyi üniversite ve üstü olan öğrencilere göre şiddet yanlısı tutum sergilemektedir ($p<,05$). Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p>,05$).

4.2.9. Babanın Eğitim Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 19. Şiddete Yönelik Tutumun Babanın Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>P</i>
Şiddete Yönelik Tutum	Okul mezunu değil	20	251,22	4,070	4	,397
	İlkokul	91	231,92			
	Ortaokul	102	243,28			
	Lise	152	233,59			
	Üniversite üstü	96	208,77			
	Toplam	461				

Çizelge 19’da görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun babanın eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ($X^2=4,070$; $p>,05$), grupların ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Yani öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının baba eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği görülmüştür.

4.2.10. Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Anne-Baba Tutumlarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 20. Şiddete Yönelik Tutumun Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	p
Şiddete Yönelik Tutum	1 kardeş	25	195,32			
	2 kardeş	172	206,35			
	3 kardeş	153	255,78	13,907	3	,003
	4 ve üstü kardeş	111	243,07			
	Toplam	461				

Çizelge 20’de görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun öğrencilerin kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonucunda şiddete yönelik tutum ($X^2 = 13,907$; $p < ,01$) grupların sıralaması arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Çizelge 20.1. Şiddete yönelik Tutumun Kardeş Sayısına Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	1 kardeş	2 kardeş	3 kardeş	4 ve üstü kardeş
1 kardeş	$\bar{x}_{sıra}=195,32$	$p > ,05$	$p < ,05$	$p > ,05$
2 kardeş		$\bar{x}_{sıra}=206,35$	$p < ,001$	$p < ,05$
3 kardeş			$\bar{x}_{sıra}=255,78$	$p > ,05$
4 ve üstü kardeş				$\bar{x}_{sıra}=243,07$

Çizelge 20.1’de görüldüğü üzere, şiddete yönelik tutum ölçeği puanlarının kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda 1 kardeş olan öğrenciler, 3

kardeş olan öğrenci grubuna göre ($p < ,05$); 2 kardeş olan öğrenciler 3 kardeş olan öğrenci grubuna göre ($p < ,001$) ve 2 kardeş olan öğrenciler 4 ve üstü kardeş olanlara göre ($p < ,05$) daha fazla şiddet yanlısı tutum sergilemektedir.

4.2.11. Algılanan Gelir Düzeyine Göre Şiddete Yönelik Tutumun Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çizelge 21. Şiddete yönelik Tutumun Algılanan Gelir Düzeyine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Şiddete Yönelik Tutum	Düşük	26	231,00	0,365	2	,833
	Orta	405	229,95			
	Yüksek	30	245,17			
	Toplam	461				

Çizelge 21’de görüldüğü üzere şiddete yönelik tutumun algılanan gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda ($X^2=0,365$; $p > ,05$), grupların ortalamaları arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Yani öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermediği görülmüştür.

BÖLÜM V : SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasındaki ilişki, ayrıca şiddete yönelik tutumun bazı değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sonuçlar ve bu sonuçlar doğrultusunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın bulgularına göre araştırmanın problem cümlesi olan “lise öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları ile okula bağlılık duygusu arasında ilişki var mıdır” sorusuna ilişkin olarak ($r=-.296; p<.001$) şiddete yönelik tutum ile okula bağlılık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre şiddete yönelik tutum arttıkça okul bağlılığı azalmaktadır.

Konu ile ilgili yapılmış diğer araştırmalar bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Ocak (2004) yüksek lisans tezinde ilköğretim okulu 4. ve 5. sınıftaki öğrencilerin okula ait olma duygularının bazı demografik değişkenler ve istenmeyen davranış ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre okula aidiyet ihtiyacı karşılanmayan öğrencilerin yüksek oranda istenmeyen davranış sergiledikleri bulunmuştur. Bir başka araştırmada Balkıs, Duru ve Buluş (2005) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin şiddete yönelik tutumlarını, okula ait olma, özyeterlilik medya ve akran grubu ile olan ilişkisi açısından incelemiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde şiddete yönelik tutum ile okula aidiyet arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bozkurt (2010) 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin şiddet yönelik tutumlarını bazı değişkenler açısından incelediği

yüksek lisans çalışmasında düşük düzeyde okul bağlılığı olan öğrencilerin daha fazla şiddet yanlısı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bu ve benzer araştırma sonuçlarına göre şiddete yönelik tutum ile okul bağlılığı arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Bu ikisinin birbirini etkilediği, şiddete yönelik tutumu olumlu olan öğrencilerin okul bağlılığını artıran sosyal aktivitelere katılma, olumlu akran grupları ile birlikte olma gibi davranışlardan yoksun olduğu söylenebilir.

Şiddete yönelik tutumun cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin araştırma bulguları incelendiğinde erkek öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının kızlara göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre elde edilen bulgunun birçok araştırma sonucu ile örtüştüğü gözükmektedir. Çetin (2004) ergenlerin şiddete yönelik tutumlarını incelediği çalışmasında erkek ergenlerin kızlara göre şiddete yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ünalmiş (2010) lise 1. sınıf öğrencilerinin zorba/kurban davranışları ile sosyal beceri ve şiddete yönelik tutumlarını incelediği çalışmasında erkek öğrencilerin şiddete yönelik tutumlarının kızlara göre daha olumlu olduğunu bulmuştur. Elickson ve Saner (1997) yaptıkları çalışmada genel anlamda erkeklerin kızlara göre daha çok şiddet yanlısı olduklarını ve daha çok şiddet davranışında bulduklarını belirtmiştir.

Gerek bu araştırmanın gerek benzer diğer araştırmaların sonuçlarına göre erkek öğrenciler kız öğrencilere göre şiddete daha yakın bir tutum sergilemektedirler. Erkeklerin şiddete yönelik daha olumlu tutum sergilemesine birçok neden etki edebilir. Toplum tarafından erkeklere biçilen roller, erkeklerin şiddet davranışlarının toplum tarafından nispeten daha hoşgörülü karşılanması, anne babaların çocuk yetiştirme sürecinde erkek çocukların şiddet içeren davranışlarını onaylaması ve kız çocuklarının uysal davranışlarının daha çok öne çıkarılması gibi etkenler erkeklerin şiddete yönelik olumlu tutumlarına zemin hazırlayabilir.

Araştırma bulgularına göre şiddete yönelik tutumun öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyine göre anlamlı biçimde farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. 10. sınıfta okuyan öğrencilerin 9. ve 11. sınıfta okuyanlara göre şiddete yönelik olumlu

tutum sergiledikleri bulunmuştur. Sağlam (2009) orta öğretim kurumlarında şiddet olgusunu araştırdığı çalışmasında sınıf düzeyi arttıkça öfke kontrolünün de arttığı bulgusuna ulaşmıştır. Sınıf düzeyi ve yaş değişkeni birbirine benzer olsa da aynı sınıfta aynı yaşta öğrencilerin bulunmayabilir. Okula erken ya da geç başlama, sınıf tekrarı gibi etkenler bu farklılığın oluşmasına etki edebilir. Buradan hareketle sınıf düzeyi ve yaş ayrı ayrı ele alınmıştır.

Şiddete yönelik tutumun öğrencilerin yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin araştırma bulguları incelendiğinde 16 yaşındaki öğrencilerin 15 yaşındaki öğrencilere göre daha fazla şiddet yanlısı tutuma sahip olduğu bulunmuştur. Avcı (2006) ergenlik çağındaki gençlerde daha çok 15-16 yaşlarında şiddet olaylarına sıkça rastlandığını belirtmiştir. Çetin (2004) çalışmasında 14-17 yaş grubundaki ergenlerin 18-21 yaş grubuna göre şiddete yönelik tutumlarının daha olumlu olduğunu bulgulamıştır. Bozkurt (2010) 14-15 yaş grubundaki öğrencilerin 12-13 yaş grubuna göre şiddete yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ögel, Tarı ve Eke (2005) tarafından şiddetin okullardaki yaygınlığının araştırıldığı çalışmada en fazla şiddet davranışı sergilenen yaş aralığının 15-16 olduğu bulunmuştur. Alikashiöglü (2008) 15-16 yaşında şiddet davranışında bulunan ergenlerin davranışlarının bu döneme has olduğunu ve kalıcı olmadığını ifade etmektedir. Bu dönemde şiddet davranışının temelinde heyecan arayışı olduğu ve akranlarla bir arada iken görüldüğü ifade edilirken 13 yaş öncesi başlayan şiddet davranışlarının erişkinlikte de devam etme olasılığının yüksek olduğu belirtilmiştir. 16 yaş grubu duygusal davranışların yoğun olduğu bir dönem olarak değerlendirilebilir. Sonraki yıllarda çevrenin etkisi, kimlik gelişimindeki başarı ve farklı bakış açılarını öğrenme ve sosyal normlara daha fazla uyma şiddete yönelik olumlu tutumların azalmasına etki edebilir.

Araştırmanın bulguları şiddete yönelik tutumun okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmamasına göre değerlendirildiğinde, farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Anadolu Lisesi, Genel Lise ve İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin şiddete yönelik tutum puanları Fen Lisesi öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin şiddete yönelik tutum puanları Genel Lise öğrencilerine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Norşenli (2009) orta öğretim kurumlarında yaşanan şiddetin türü, yaşanma sıklığı ve nedenleri konulu

çalışmasında okullarda yaşanan şiddete yönelik anadolu liseleri ile genel liseler arasında ve anadolu liseleri ile meslek liseleri arasında fark olduğunu bulgulamıştır. Bozkurt (2010) şiddete yönelik tutumları bazı değişkenlere göre incelediği çalışmasında akademik başarının şiddete yönelik tutumları etkilediğini, akademik başarısı düşük olan öğrencilerin daha fazla şiddet yanlısı olduğunu bulgulamıştır. Mayer (2001) ergenlerde şiddet davranışlarına etki eden risk faktörleri arasında akademik başarıyı da vurgulamıştır. Buna göre akademik olarak daha iyi olan fen lisesi öğrencilerinin ve nispeten genel liselere ve meslek liselerine göre akademik seviyenin yüksek olduğu anadolu lisesi öğrencilerinin şiddete yönelik tutum puanları daha düşük çıkmıştır. Şiddete yönelik tutumların oluşmasında birçok faktör etkili olmakla birlikte akademik olarak nispeten daha düşük seviyedeki öğrencilerin diğer öğrencilere göre şiddet yanlısı bir tutum sergiledikleri söylenebilir.

Araştırmanın bulguları şiddete yönelik tutumun anne ve babanın medeni durumuna göre değerlendirildiğinde anne babası birlikte olan öğrenciler ile ayrı olan öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır. Bu bulgu mevcut literatür ile örtüşmemektedir. Buluç (2006) aile yapısının bozulmasının çocukların davranışlarına olumsuz etkide bulunduğunu ifade etmiştir. Karakaya (2008) meslek lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimini araştırdığı çalışmasında anne-babası ayrı ya da boşanmış olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha yüksek şiddet eğilimi gösterdiğini bulgulamıştır.

Şiddete yönelik tutumun anne eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin araştırma sonuçları değerlendirildiğinde bazı gruplar arası fark anlamlı bulunmuştur. Annesinin eğitim düzeyi, okul mezunu olmayan ve lise mezunu olan öğrenciler, annesinin eğitim düzeyi üniversite ve üstü olan öğrencilere göre şiddet yanlısı tutum sergilemektedir. Bu bulgu yapılan çalışmalar ve mevcut literatür ile örtüşmektedir. Kaya (2010) çalışmasında anne babanın eğitim düzeyinin yükseldikçe çocuklara yönelik demokratik anne baba tutumlarının da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça bilinçli çocuk yetiştirme tarzının ortaya çıkacağı ve çocuklarda şiddet eğiliminin azalacağı düşünülmektedir. Avcı (2006) aile içinde uygulanan tutarlı ve bilinçli disiplin çabaları arttıkça öğrencilerdeki şiddet eğiliminin azaldığını belirtmiştir. Toplumumuzda çocukların eğitimi ile ilgili olarak annelerin babalara göre daha fazla sorumluluk aldığı göz

önünde bulundurulursa annenin eğitim düzeyi çocukların tutum ve davranışlarının şekillenmesinde önemli görülmektedir. Bu duruma etki eden farklı bir unsur olarak annelerin genelde babalara göre çocuklar ile daha fazla vakit geçirmesi eklenebilir.

Şiddete yönelik tutumun baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırma bulgularına göre değerlendirildiğinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatürde benzer sonuçlar vardır. Karakaya (2008) “endüstri meslek lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimlerini çok yönlü olarak değerlendirilmesi” konulu çalışmasında, Kanal (2008) imam hatip lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimlerini incelediği çalışmasında öğrencilerin şiddet eğilimlerinde baba eğitim düzeyine ilişkin anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Daha önce de belirtildiği üzere anne babanın eğitim düzeylerinin yüksek olmasının öğrencilerin şiddet eğilimlerini azaltacağı ifade edilmişti ancak baba eğitim düzeyine anlamlı bir farklılaşmanın bulunamamasının nedenlerinden biri olarak günümüz şartlarında babaların uzun çalışma saatleri dolayısı ile vakitlerinin çoğunu ev dışında geçirmesi gösterilebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu değerlendirildiğinde şiddete yönelik tutumun öğrencilerin kardeş sayısına göre farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Tek kardeş olan öğrencilerin üç kardeş olan öğrencilere göre; iki kardeş olan öğrencilerin ise üç ve daha fazla kardeş olanlara göre şiddet yanlısı tutuma sahip oldukları bulunmuştur. Karakaya (2008) araştırmasında tek çocuk olan öğrencilerin iki kardeş ve üç kardeş olan öğrencilere göre daha yüksek şiddet eğilimi gösterdiklerini saptamıştır. Tek çocuk olan öğrencilerin paylaşma ve etkileşimde bulunma imkanlarının iki ve daha fazla kardeş olanlara göre daha kısıtlı olmasının bu sonuca etki etmiş olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularından bir diğeri ise şiddete yönelik tutumun algılanan gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Algılanan gelir durumuna göre öğrencilerin şiddete yönelik tutumu farklılaşmamaktadır. Araştırmanın bulguları mevcut literatür ile örtüşmemektedir. Tezcan (1996) şiddet olaylarına etki eden nedenlerden birinin yoksulluk olduğunu ifade etmiştir. Karakaya (2008) lise öğrencilerinin şiddet eğilimlerini araştırdığı çalışmasında aile geliri düşük olan

öğrencilerin aile geliri yüksek olan öğrencilere göre açık şiddeti daha çok benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada şiddete yönelik tutumun algılanan gelir düzeyine göre farklılaşmamasının nedeni olarak örneklemdaki öğrencilerin sadece % 5,7 sinin aile gelirlerini düşük algıladığı gösterilebilir. Çalışmanın yapıldığı ilçede sosyo ekonomik düzeyin nispeten yüksek olması da bu sonucu etkilemiş olabilir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Öğrencilerin şiddete yönelik olumlu tutumlarını azaltmak için öğretmen, idareci, veli ve öğrencilerin katılımıyla okul bağlılığını artırmaya yönelik eğitim programları geliştirilebilir. Okul psikolojik danışmanları tarafından yapılandırılmış grup programları çerçevesinde okul bağlılığını artıran çalışmalar yapılabilir.
2. Öğrencilerin şiddete yönelik destekleyici tutumlarını azaltmak amaçlı yapılan programlarda ve etkinliklerde cinsiyet faktörü göz önünde bulundurulabilir ve programlar cinsiyete göre farklılaşabilir.
3. Ailedeki tutumların ve eğitim seviyesinin çocukları da etkilediği göz önünde bulundurularak okullar ve halk eğitim merkezleri işbirliği içinde anne-babalar için şiddetin anlaşılması ve anlamlandırılmasına yönelik eğitim programları düzenlenebilir.
4. Okul türlerine göre risk durumlarını ortaya koyacak çalışmalar üniversiteler ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilebilir ve önleyici programlar hazırlanabilir.

5. Rehberlik araştırma merkezlerinin koordinasyonunda öğretmenlere yönelik değişen ve gelişen toplum koşullarında risk faktörlerini tanıtıcı, alanında uzman kişiler tarafından düzenli eğitimler verilebilir.
6. Sınıf rehber öğretmenliği daha etkili bir hale getirilerek öğrencilere ev ziyaretleri yapılabilir, gerektiğinde velilere risk faktörleri ile ilgili bilgilendirmeler yapılabilir ve ortak çözümler üretilebilir.
7. Şiddete yönelik tutumun ve şiddet davranışının toplum genelinde değişmesi için yeni evlenecek çiftlerden başlamak üzere tüm ebeveynlere, çocuk psikolojisi, çocuk gelişimi, ergenlik dönemi, çocuk hakları ve etkili iletişim konularında çok yönlü olarak Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından bilgilendirme çalışmaları yürütülebilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Şiddete yönelik tutumun başka değişkenlerle ilişkisi araştırılabilir.
2. Bu araştırma İstanbul Beylikdüzü ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışmalar daha geniş bir evrende gerçekleştirilebilir.
3. Okul bağlılığını artırmaya yönelik grup rehberlik programları geliştirilebilir ve programların etkililiği deneysel çalışmalar ile sınanabilir.
4. Şiddete yönelik tutum ile algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişki araştırmalara konu edilebilir.
5. Şiddete yönelik tutumlar ile şiddet gösterme davranışı ile arasındaki ilişkiyi konu edinen araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adams, James.F. *Ergenliği Anlamak. (içinde) Bekir, Onur.(Ed.), Ergenliği Anlamak* (sf.13-48).Ankara: İmge Yayınevi, 1995.
- Ajzen, İcek. "*Attitudes, Personality and Behaviour,*" Open Universty Pres: Milton Keynes. (1988). 121-138
- Alikaşifoğlu, Müjan. "Ergenlerde Davranışsal Sorunlar," İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adolesan Sağlığı II. Sempozyum Dizisi. S.63. (2008): 55-59.
- Altundaş, Olgun. "Okullarda Şiddetin Önlenmesi Bağlamında Türkiye ve Fransa Uygulamalarının Karşılaştırılması," Suç Önleme Sempozyumu, (2011): 382-397
- Amodei, Nancy. ve Scott, A. Anthony. "Psychologists' Contribution to the Prevention of Youth Violence," *The Social Science Journal*, 39, (2002): 511-526.
- Arastaman, Gökhan. *Ankara İli Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Okula Bağlılık Durumlarına İlişkin Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Görüşleri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2006.
- Atkinson, L. Rita., Atkinson, Richard. C. ve Hilgard, Ernest. R. "*Psikolojiye Giriş*" II, İstanbul: Sosyal Yayınlar. 1995.
- Avcı, Ahmet. "Aile Yapı ve Atmosferinin Okul Şiddetine Etkisi," Değerler Eğitimi Dergisi C.8 - (2010):7-20
- Avcı, Raşit. *Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış

Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana, 2006.

Ayan, Sezer. “Şiddet ve Fanatizm,” *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7.2 (2006): 191-209.

Ayan, Sezer. “Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri,”
Anadolu Psikiyatri Dergisi. 8. (2007): 206-214

Balkıs, Murat, Mustafa Buluş, Erdinç Duru. “ Şiddete Yönelik Tutumların
Özyeterlilik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu ve Okula
Bağlılık Duygusu İle İlişkisi,” *Ege Eğitim Dergisi* 6. (2005): 81-97.

Bandura, Albert. *Social learning theory*, Michigan: Prentice Hall, 1977.

Baysal, Ayşe C. *Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar*. İstanbul: Yalçın Ofset
Matbaası, 1981.

Bolat, Saadet Demirbağ. *İlköğretim 6.Sınıf Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutum ve
Zorba-Kurban Olma Durumlarının Aile İçi Şiddet Açısından İncelenmesi,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Tokat, (2010).

Binbaşıoğlu, Cavit. *Ailede ve okulda eğitim sorunları*. İstanbul: M.E.B.
Yayımları, 2000.

Buluç, Bekir. *Okullarda suç ve şiddet*, S. Şule Erçetin (Ed.), *Eğitim ve şiddet /
okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu* içinde (ss. 1-12). Ankara: Hegem
Yayımları, 2006.

Bulut, Sefa. “Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının
Bazı Değişkenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi,”
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8, 2, (2008): 23-38.

Bozkurt, Hamiyet. *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Şiddete Yönelik
Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Bolu, 2010.

- CAN, Sevgi. *İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Okula Bağlılık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2008.
- Cillessen, Antonius. "Understanding the predictors of violent adolescent behavior," USA Today Magazine, 130, (2002): 48-50
- Cueto Santiago, Gabriela Guerrero, Claudia Sugimaru, Alvaro M. Zevallos. "Sense of belonging and transition to high schools in Peru," International Journal of Educational Development 30. (2010): 277-287
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. 9.Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.
- Çetin, Hicran. "*Öğrenci ergenlerin Şiddete Yönelik tutumları Yaş ve Cinsiyete Göre Bir İnceleme*" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*; Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Çınar, İkrım. *Okullarda Şiddet: Dağın İki Yamacını da Görebilmek*. Okulda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu. Ankara: Hegem Yayınları, 1-18. (2007).
- Dahlenberg, Linda. L. Ve Potter, Lloyd.B. "Youth violence developmental pathways and prevention challenges," American Journal of Preventive Medicine, 20, 1, (2001): 3-14.
- Davidson M. Meghan ve Canivez L.Gary. "Attitudes Toward Violence Scale: Psychometric Properties With a High School Sample," Journal of Interpersonal Violence. 27, 2, (2012): 3660-3673
- Debarbieux, Eric. *Okulda Şiddet Küresel Bir Tehdit*. Çev: İsmail Yerguz. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Deveci, Handan., Ruhan Karadağ, Fatih Yılmaz, "İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet Algıları," Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 2008 C.7 .24 .(2008): 351-368.
- Durmuş, Emine., Uğur Gürkan., "Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri," VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. Malatya. (2003).
- Ellickson, Phyllis, Hilary Saner. "Profiles of violent youth: Substance use and other concurrent problems," American Journal of Public Health, 6. 87, (1997): 985-991.

- Ergil,Doğu “Şiddetin Kültürel Kökenleri,” Bilim ve Teknik Dergisi. Sayı 399
(2001): 40-41.
- Erich Fromm *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, Çev.Yurdanur Salman-Nalan İçten,
İstanbul: Payel Yayınları. 1994.
- Estell B.David, Perdue H.Neil. “Social Support And Behavioral And Affective
School Angagemnt: The Effects Of Peers, Parents, And Teachers.
Psychology in the Schools,” 4. (50), (2013): 325-338
- Fredricks,Jennifer.A., Blumenfeld Phyllis.C., Paris Aalison. H. “School
engagement: Potential of the concept, State of tehe Evidence,” Rewiev of
Educational Research 74, (2004): 59-109.
- Geçtan, Engin. *Psikanaliz ve Sonrası*. (9.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi. 2000.
- Gökler, Rıza. “Okullarda Akran Zorbalığı,” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.Cilt
6.(2). (2009): 511-536.
- Gözütok, F., Dilek, Ömer Cem Karacacaoğlu, Oğuz Kemal Er. *Çocuklar Evde de
Okulda da Dövülüyor. Okulda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu*. Ankara: Editör.
Hegem Yayınları, 2007.
- Hoşgör, Ayşe Gündüz. “Çocuk Sosyal Politikası, Okul Ortamında Yaşanan Şiddet
Olgusunun Düşündürdükleri,” Çalışma Ortamı Dergisi. Sayı 85. (2006).
- İcli, Tülin. *Suçlu Çocukların Türkiye Profili*, Adem Solak (Ed.), *Okullarda Şiddet ve
Çocuk Suçluluğu* icinde. Ankara: Hegem Yayınları. 2007: 329-351
- İnceoğlu, Metin. *Tutum Algı ve iletişim*. (5Baskı). İstanbul: Beykent Üniversitesi
Yayınevi, 2010.
- Jimerson, R.Shane., Campos,Emily., Greif, L.Jennifer. “Toward an Understanding of
Definitions and Measures of School Engagement and Related Terms,” The
California School Psychologist, 8, (2003): 7-27
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Yeni insan ve insanlar*. (10. Basım) İstanbul: Evrim Yayıncılık,
1999.
- Kanal, İsa. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin, Şiddet Eğilimlerinin Çok Yönlü Olarak
değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı,
İstanbul. 2008.

- Karakaya, Ergün. *Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin, Şiddet Eğilimlerinin Çok Yönlü Olarak değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, 2008.
- Kızmaz, Zahir. “Okullardaki şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım,”. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 30. 1. (2006): 47-70.
- Koç, Zihni. *Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Ankara, 2006.
- Koç, Bozkurt. *Okullarda Şiddet*. (2.Basım). İstanbul: Eyazı Yayınları. 2011.
- Köknel, Özcan. *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2000.
- Krug, Etienne. G ., Mercy, A. James., Dahlberg, L. Linda., Zwi, Anthony.B. “The world report on violence and health,” The Lancet, 360, (2002): 1083-1088.
- Kulaksızoğlu, Adnan *Ergenlik Psikolojisi*. (5.basım). İstanbul: Remzi Yayınevi, 2002.
- Maddox, Samuel. J., Ronald Prinz.J. "School Bonding in children and Adolescents: Conceptualization, Assessment and Associated Variables,” Clinical Child and Family Psychology Review, 6, (2003): 31-49.
- Mayer, G.Roy. “Antisocial behavior: Its Causes and Prevention Within Our Schools,” Education and Treatment of Children, 24, 4, (2001): 414-429.
- McNeely,Clea. ve Christina Falci, “School Connectedness and Transition into and out of Health-Risk Behavior Among adolescents: Acomparison of Social Belonging and Teacher Support,” Journal of School Health. 74, (7). (2004):
- Memduhoğlu, Hasan. Basri. ve Murat Taşdan. “Okul ve Öğrenci Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme,” Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 3 (34). (2007): 69-83.
- Mertoğlu,Münevver., Doğutaş, C., Cemalcılar, Zeynep., Baydar,Nazlı., *Şiddetin okula bağlı nedenleri ve alınabilecek önlemler stratejik önlemler konulu Ohio-İstanbul karşılaştırmalı bir araştırma*. VIII. Adli Bilimler Kongresi

- Çocuk ve adli Tıp Bildiri Özetleri Kitabı, 15-18 Mayıs 2008 Kocaeli, Ankara: Tübitak Yayınları, Yayın No:5847. 2008.
- Ocak, Betül. *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin okula ait olma duyguları ve bazı sosyo-demografik özelliklerinin gösterdikleri istenmeyen davranışlarla ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2004.
- Osterman, F.Karen. "Students Need for Belonging in the School Community," Review of Educational Research. Cilt: 17, Sayı:3, (2000): 323-367
- Ögel, Kültegin, İtir Tarı ve Ceyda Yılmazçetin Eke "Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme", İstanbul. (2005), <http://www.yeniden.org.tr/dokuman/vio14.Pdf> (Erişim: 08.10.12)
- Özabacı, Nilüfer. "Çocukların Sosyal Becerileri İle Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma,". Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 16. (1). (2006):77-86
- Özdemir, Servet., Sezgin, Ferudun., Şirin, Hüseyin., Karip, Emin. ve Erkan, Serdar. "İlköğretim okulu öğrencilerinin okul iklimine ilişkin algılarını yordayan değişkenlerin incelenmesi," Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38, (2010): 213-224.
- Sağlam, Ömer. *Orta Öğretim Kurumlarında Yaşanan Şiddet Olgusu; Ankara Sincan Örneğinde Öğrencilerin Eğitim Önceliklerinin Şiddet Eğilimleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2009.
- Sarı, Mediha. *Demokratik değerlerin kazanım sürecinde örtük program: düşük ve yüksek okul yaşam kalitesine sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2007.
- Schlechty, Philip.C. *Shaking Up the Schoolhouse: How to Support and Sustain Educational Innovation*. San Francisco: Jossey-Bass Wiley imprint. 2001 .
- Tarhan NEVZAT. *Var mı Beni Anlamak İsteyen*. (2.Basım) İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Tarhan, Nevzat *Makul Çözüm*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2004.
- Taşdan, Demet. *Okul, Aile ve Toplum İlişkilerinde Çocuk ve Şiddet* . İstanbul: Babıali Kültür yayıncılığı, 2009.

- TBMM. *Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilim İle Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Raporu*. Ankara, 2007.
- Tekin Üzeyir . *Şiddet! Şiddet Kavramı, Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve Çocuk İstismarı*. İstanbul:Orient Yayınları, 2011.
- Tezcan Mahmut. "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul", *Şiddet, Cogito*, Sayı: 6-7, (1996):105-108
- Uslu, Fatma. *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Okula Yönelik Aidiyeti: Öğretmen-Öğrenci İlişkisi, Akran İlişkisi ve Aile Katılımının Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin, 2012.
- Uzbaş, Ali. "Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırganlık ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Derlendirilmesi," Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. S. 18, (2009): 90-110.
- Ünalmiş, Mehmet. *Lise 1.Sınıf Öğrencilerinin Zorba/Kurban Davranışları İle Sosyal Beceri ve Şiddete Yönelik Tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi, 2010.
- ÜNSAL, Artun "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi," *Şiddet, Cogito*, sayı 6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınlar, (1996): 29-36,
- Palabıyıkoglu, Refia. "Medya ve Şiddet," *Kriz Dergisi*. 5.(2), (1997):123-126
- Patterson, George. H. ve Stouthamer-Loeber, Magda. "The correlation of family management practices and delinquency," *Child Development*, Perry,D.g. 55, (1984): 1299-1307.
- Pişkin, Metin. "Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri,İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler," *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2. (2), (2002): 531-562.
- Sağlam, Ömer. *Orta Öğretim Kurumlarında Yaşanan Şiddet Olgusu: Ankara Sincan Örneğinde Öğrencilerin Eğitim Önceliklerinin Şiddet Eğilimleri Üzerindeki Etkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.

- Savtekin, Mengi. *Ortaöğretim 10. ve 11. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Özyeterlilik Düzeylerinin Okula Bağlılıkları İle İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi. 2000.
- Silins, Halia., Mulford, Bill. "Schools as learning organisations: Effects on Teacher Leadership and Student Outcomes," *School Effectiveness and School Improvement*. 15.(3-4), (2002): 443-466
- Shultz P.Shultz. ve Shultz Ellen Schultz., *Modern Psikoloji Tarihi*, Çev.: Yasemin Aslay, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002
- Solak, Adem. *Çocuklarda ve Gençlerde Şiddet, Saldırganlık ve Suçluluk Duyguları açısından Anne-Baba Eğitimi*. Ankara: Hegem Yayınları, 2008.
- Sonay, Nesrullah. "Tübitak Desteğiyle Hazırlanan Rapor Deşete Düşürdü." *Bugün* (İstanbul) 21 Mayıs 2012.
- Smith, Eliot.R. ve Mackie, Diane.M. *Social Psychology*. New York: Worth Publishers, 1995.
- Şahin, Nevin., Melike Dişsiz, "Sağlık Çalışanlarında Aile İçi Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması," *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Cilt 6. Sayı 2. (2009): 262-274
- Voke, Heather. "Motivating Students to learn," *Journal of developmental psychology*, 28. (2002):1-4
- Yapıcı, Mehmet. "İnsan ve Şiddet," *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*. s.6,(3): (2006): 1-3
- Yavuzer, Yasemin. "Okullarda Saldırganlık ve Şiddet: Okul ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri ve Önleme Stratejileri," *Milli Eğitim Dergisi*, S.192, (2011): 44-45
- Yıldız, Evrim Çetinkaya. , Zeynep Sümer, Hatipoğlu. "Saldırgan Davranışlarını Yordamada Çevresel Risk, Çevresel Güvenlik ve Okul İklimi Algısı," *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 4 (34) , (2010): 161-173.
- Yüce, Sema. "Sorun Olaylarda Değil Bakış Açımızda Olabilir," *Bilim ve Teknik Dergisi*. Ankara. Sayı 399. (2001): S38.

Zülal, Aslı. “Şiddet,” Bilim ve Teknik Dergisi. Ankara. Sayı 399. (2001): 34-39.
Williams, Evans SA. ve Myers, Sher’ron Joy. Adolescent violence, The ABFN
Journal, (2004, March/April):31-34.

<http://www.internethaber.com/bursada-yatili-okulda-cinayet-dehseti-479361h.htm>
Erişim:17.01.2013

http://www.zaman.com.tr/dis-haberler_abdde-okula-silahli-saldiri_2039846.html
Erişim:12.01.2013

http://www.gazetea24.com/haber/liselerde-siddetin-boyutu-korkutuyor_118484.html
Erişim 04.02.2013.

EKLER

EK-1 ANKET İZİNİ

EK-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (KBF)

EK-3 ŞİDDETE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

EK-4 OKULA BAĞLILIK ÖLÇEĞİ

EK-5 ÖZGEÇMİŞ

EK-1 ANKET İZİNİ

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-605.01- 6021
Konu : Anket (Suat AKMAN)

16/01/2013

FATİH ÜNİVERSİTESİ
(Sosyal Bilimler Enstitüsüne)

İlgi : a) 26.12.2012 gün ve 1263 sayılı yazınız.
b) İst. Valilik Makamının 10.01.2013 tarihli ve 3378 sayılı onayı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Suat AKMAN'ın "**Lise Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutumları ile Okula Bağlılık Duygusu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" tezine ilişkin anket çalışması istemi hakkında ilgi (a) yazınız ilgi (b) Valiliğimiz Onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda gerekli duyurunun araştırmacı anketçi tarafından yapılmasını, işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

M. Nurettin ARAS
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER:
Ek-1 Valilik Onayı.
2 Anket Soruları.

NOT: Verilecek cevapta tarih, numara ve dosya numarasının yazılması rica olunur.
STRATEJİ GELİŞTİRME BÖLÜMÜ E-Posta: sgb34@meb.gov.tr
ADRES: İl Millî Eğitim Müdürlüğü D Blok Bab-ı Ali Cad. No:13 Cağaloğlu
Telefon: Snt.212 455 04 00 Dahili: 239, Faks: 212 520 05 64 Şb.Md.: 212 511 16 65

EK-2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU (KBF)

Değerli öğrenciler;

Bu çalışma, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nda devam eden bir araştırma için hazırlanmıştır. Elde edilen veriler tamamen araştırma için kullanılacaktır.

Sorular üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm ankete katılacak olanların kişisel bilgilerini içerir. İkinci bölüm " Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği " ile ilgili soruları, üçüncü bölüm "Okula Bağlılık Ölçeği" ile ilgili soruları içermektedir. Sizden beklenen uygun yerlere "X" işareti koymanız ve bütün soruları cevaplamanızdır.

Bu bilimsel çalışmaya olan katkınız ve içtenlikle verdiğiniz cevaplar için teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Suat AKMAN
Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. **Cinsiyetiniz** :.....
2. **Sınıfınız** :...../.....
3. **Yaşınız?**.....
4. **Okul Türünüz** :
a) Anadolu Lisesi b) Genel Lise c) Fen Lisesi d) İmam Hatip Lisesi
5. **Anne-baba:**
a. Birlikte () Ayrı ()
6. **Annenizin Eğitim Düzeyi**
() Okuryazar değil () Okuryazar () İlkokul
() Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans
ve Üzeri
7. **Babanızın Eğitim Düzeyi**
() Okuryazar değil () Okuryazar () İlkokul
() Ortaokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans
ve Üzeri
8. **Kendiniz dahil kaç kardeşiniz:.....**
9. **Ailenizin ekonomik durumunu nasıl ?** Düşük () Orta ()
Yüksek ()

EK-3 ŞİDDETE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ

Şiddete Yönelik Tutum Ölçeği

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Kaba kuvvet kullanmak insanı duygusal olarak güçlü kılar.					
2	Eğer birilerine vuruluyorsa bunu hak edecek bir şeyler yapmıştır.					
3	Gerektiğinde kaba kuvvet kullanırım.					
4	İnsanların fiziksel gücümden dolayı benden korkmaları hoşuma gider.					
5	Birileriyle dövüştüğümde kendimi güçlü hissederim.					
6	Biri bana vurduğunda be de ona vururum.					
7	Biri beni kızdırdığında onunla kavga ederim.					
8	Birinin hakkımda olumsuz şeyler konuştuğunu duyarsam onunla kavga ederim.					
9	Birilerine sinirlendiğimde ona vurmak beni rahatlatır.					
10	Kavga etmek insanların sorunlarını kısa zamanda çözmelerini sağlar.					

EK-4 OKULA BAĞLILIK ÖLÇEĞİ

Aşağıda bir öğrencinin okul bağlılığı ile ilgili olduğu düşünülen olası yargılara yer verilmiştir. Bu ifadeleri dikkatle okuyarak size en uygun gelen seçenikle ilgili kutuyu işaretleyiniz. İfadelerin doğrusu yanlışı yoktur. Sizi en iyi şekilde yansıtan seçeneği işaretlemeniz önemlidir. Lütfen her ifade için tek seçenek işaretleyiniz, cevapsız ifade bırakmayınız.

	Okul Bağlılığı İle İlgili Görüşler	Hiç Katılmıyorum	Az Katılmıyorum	Orta Derecede Katılmıyorum	Çok Katılmıyorum	Pek Çok Katılmıyorum
1	Okulda benden beklenen çalışmalarını gerçekleştirebilmek için canla başla çalışırım.					
2	Okulda verilen ödevlerin dışında da ders çalışmayı severim.					
3	Sınıfta anlatılanları dikkatle dinlerim.					
4	Okulda öğrendiğimiz şeylerle ilgili olarak daha çok öğrenmek için başka kitaplar okurum.					
5	Liseden sonra üniversiteye devam etmeyi istiyorum.					
6	Okula gitmeden önce ödev ve çalışmalarımı ilgili hazırlığımı yaparım.					
7	Sınıfta işlediğimiz konuları sınıf dışında da arkadaşlarımla konuşur ve tartışırım.					
8	Okul çalışmalarımı tamamlamak için yeterli çabayı gösterdiğimi düşünüyorum.					
9	Sınıfta zor olan ödev ve çalışmalarını tercih ederim.					
10	Okulda kendimi mutlu hissederim.					
11	Okulda yeni şeyler öğrenmeyi severim.					
12	Okula isteyerek, zevkle giderim.					
13	Okulda öğrenme süreci eğlenceli bir süreçtir.					
14	Okulda yaptığım etkinliklerden zevk alırım.					
15	Okula devamsızlık yaptığım zaman rahatsızlık duyarım.					
16	Okul bize iş yaşamında gerekli olan becerileri kazandırır.					
17	Okulda öğretilenler ilgimi çeker.					
18	Okulda önemli şeyler öğrendiğimizi düşünürüm.					
19	Okulda yararlı beceriler ediniriz.					

20	Okula ait eşyalara zarar vermemeye özen gösteririm.					
21	Okulda kendimi güvende hissederim.					
22	Okulda alınan kararlara katılırım.					
23	Okulun etkili disiplin kurallarının olmasından memnunum.					
24	Okul yönetimi ders dışı sosyal etkinliklere katılım konusunda öğrencileri destekler					
25	Öğretmenlerim öğrencilerle iyi iletişim kurarlar.					
26	Öğretmenlerimin çalışmalarında beni desteklediklerini düşünürüm.					
27	Sınıf içi çalışmalarım ile ilgili olarak öğretmenlerim tarafından bilgilendirilirim.					